

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltetnek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

Két beszéd.

Az újabb időknek egyik érdekes jelensége, hogy egyházi téren nálunk Magyarországon, protestánsoknál úgy, mint katolikusoknál ma első sorban a világiak vezetnek s a közvélemény mindenekelőtt őket kívánja hallani. Nagyfokú elfogultság s saját portánk mesgyéin túl alig terjedő rövidlátás lenne, ha e felett megbotránkoznánk s azt az érdeklődést, melynek heve, világi hitsorsosaink legjobbjaiban lobot vetett, alig érthető féltékenykedésből lohasztani akarnánk. Nem is akarjuk. Ellenkezőleg; ebben a jelenségben mi az evangélium erejére ismerünk s teljesedni látjuk, a mit Jóel próféta megjövendölt: „és ezután léssen ez, hogy kiöntöm az én Lelkemet minden emberre; és prófétálnak a ti fiaitok és leányitok; a ti véneitek álmokat látnak és a ti ifjaitok látásokat látnak.“ (Jóel 2, 28.) Jól van ez így; bizonynyal mondjuk! Hiszen a Krisztus tanítványai sem diplomás papok voltak, mégis tanítóivá lettek a világnak!

Nem azt akarjuk ezzel mondani, hogy minden hívők közhivatali papok legyenek s a mihez nem értenek, abba belekontarkodjanak. Isten ments! Pál apostol szerint (Eféz. 4. 11.) különböző hivatalokat állított fel a Krisztus a maga egyháza tökélyesbítésére s „ugyanannak igazgálására és megtartására mindenkor egyházi szolgákat vett és vészen fel s ezeknek eredete és rendeltetése és hivatala magától az Istentől való lévén,“ (Helv. Conf. II. XVIII. r.) ennyiben senki sem veheti magára ezt a tisztséget, hanem csak az, ki erre nézve bir az interna és externa vocatio-val. Csak annak akarunk itt kifejezést adni, hogy mindenkor szívünk szerint örülünk azon, ha illustris világi hitsorsosaink mellénk állanak s az egyház és vallás iránt való igaz érdeklődésokről szóval és tettel a világ előtt bizonyyságot adnak.

Ennyiben tehát az idők mai jelensége megnyugtató. Mert hiába! az a fizikai törvény, hogy minél magasabbról hull alá valamely test, a gravitationál fogva annál mélyebb nyomokat hagy maga után, érvényre jut a kimondott, vagy elejtett szó hatásában is. Más az, ha az egyszerű falusi lelkész mond valamit, és ismét más, ha *Gróf Tisza István* vagy *Gróf Zichy János* ajakáról halljuk azt.

Ugyanazért óhajtandó, hogy ha világi nagyjaink beszélnek, lehetőleg minden kétséget, vagy magyarázatot kizáró tiszta világossággal beszéljenek s ekként okot a félreértésre soha ne szolgáltatassanak.

Mondjuk pedig ezt abból az alkalomból, hogy két nevezetes beszéd van előttünk s ha ezeket ebből a szempontból összehasonlítjuk, közöttük tanulságosan érdekes eltérésekre bukkanunk. Nem a tartalombeli ellentétekről szólunk, mert hiszen az magától érthető; hanem szólunk a formáról, melybe e beszédek öntve vannak.

Az egyiket *Gróf Tisza István* a református egyházmegyei gondnok mondotta el beiktatási ünnepélyén; a másikat meg *Gróf Zichy János* a 3. országos katolikus nagygyűlés október 15-iki ülésén tartotta.

Amazt egész terjedelmében közöltük lapunk 40-ik számában; ezt *tanulság okáért* részletesen ismertetjük jelen alkalommal.

Gróf Tisza István, — mint egy második Luther, nemes lelkesedéssel, nagy tudással, s szemképráztató ékesszólással száll sikra s valóssággal fellázad a hit dolgában „az emberi tekintély s az emberi tanítás uralma ellen.“ Luther és Kálvin a szabad vizsgálódás jogáért küzdöttek s ezért akar küzdeni ő is. E tekintetben békókat sem nem ismer, sem nem tűr s legkevésbé hagyja lelkére felrakni a dogmatikai rendszerek bilincseit; mert mint mondja „a dogma emberi mű s mint ilyen, egyes emberek és ko-

rok gyarlóságait tükrözi vissza.“ Szép, igaz s protestáns ember szájába illő beszéd ez s éljen sokáig a ki elmondta!

Minden tisztelet mellett is azonban, melylyel ő méltósága iránt viseltetünk, engedjék meg nekünk, hogy, — mert ezt a beszédet is csak „ember“ mondotta, éppen a protestáns szabad vizsgálódás nevében, — melyre *Gróf Tisza István* oly nagy súlyt fektet, — néhány szerény észrevételt erre is megkockáztassunk, s az általa mondottakat nem lekritizáljuk, hanem azokat egyrészt kiegészítsük, másrészt hü világításban méltassuk.

Igaz az, hogy Luther és Kálvin a hit dolgában minden emberi tekintély s emberi tanítás uralma ellen protestáltak s az öntudat autonómiájának megvédéséért sikra szállottak. De ha csak ennyit tettek volna, akkor keveset tettek volna s azoknak volna igazok, kik szerint a protestantismus merő negatívum. Am ők tovább mentek. Az üdv igaz útját keresték s midőn a pápás egyház dogmái ellen protestáltak, ezt a *szentírás, az evangéliom alapján tevők* s ezzel a protestantismust *positiv* fundamentumra állították. Abban a híres protestáns elvben, mit közönségesen „formale principiumnak“ nevezünk, világosan ki van ez mondva s jaj volna nekünk, ha erről valaha elfeledkeznénk.

Azokat az ugynevezett „dogmatikai békókat“ tehát mindig ebből a szempontból kell elbírálni s azt kell mondanunk, a mit nagynevű őseink Vallástételünk a „*Helvetica Conf. 2. Elöljáró*“ beszédében kimondottak: „nyilván jelentjük, hogy mi mindazokat, a melyeket itt előadtunk, készek vagyunk mindenkor, ha valaki kívánandja, bővebben megmagyarázni; sőt azoknak, *különösen az Isten beszédéből jobbakra tanítanának*, köszönettel mind helyt adni, mind engedelmeskedni az Urban.“

S nekünk úgy tetszik, hogy illustris hitsorosunk *Gróf Tisza István* beszédében a kérdésnek éppen ez az oldala nincs kellőleg kidomborítva. És ez baj; mert ez az oka, hogy az a beszéd olyan sokféle s egymással homlokegyenest ellenkező elbírálásban részesült. Az egyik semmi különösebbet nem talált benne; a másik az ugynevezett „szabadelvű theologia“ bajnokát üdvözölte *Tisza Grófban*; holott valószínűleg egyiknek sem volt igaza. Az elsőnek nem volt azért, mert e beszéd éle határozottan a klerikalismus ellen irányul; a másiknak azért mert azt ugyan *Gróf Tisza Istvánról* senki sem tételezheti fel, hogy egy magál teljesen túlélt s nálunk is másutt is, roppant károkat okozott theologiai iskolának álljon szolgálatába. Különben is jegyezzük meg jól, hogy nincs, de nem

is volt és nem is lesz soha a világon olyan vallás, mely dogmákat ne ismerne s ha ezek elbírálásánál követelik tőlünk, — igen helyesen, — a szabad vizsgálódás jogát, legyen szabad nekünk is *ugyanazon jogra* hivatkozni, mikor azokat a *Szentírásból* (!) megvédelmezni akarjuk. Ez az elv vezérel bennünket, mikor *Gróf Tisza* azon kijelentésére hogy „a dogma mint emberi mű egyes emberek és korok gyarlóságait tükrözi vissza“ nyomban utánna teszszük: „nemcsak gyarlóságait, méltóságos uram! hanem ezek mellett azoknak bölcsességét és az evangéliumhoz való nagy hü ragaszkodását is!“

De még kevésbbé domborodik ki a *Gróf Tisza István* nagy beszédéből az, hogy tulajdonképpen mit ért ő méltósága a „*felekezetieség*“ alatt, mely „tüzet“ vet a mi sorainkba“ s a melytől óvva, — szinte búsulva int mindnyájunkat?

Ha azt érti, hogy óvakodjunk minden mesterséges és kicsinyes lélekhalászattól, — Ament mondunk bölcs szavaira. Többször megirtuk már s lelkészi pályánkon eltöltött egész multunkkal igazoljuk, hogy ilyen munkában örömünk soha nem telt. S nem hiszszük, hogy rajtunk kívül is akadna nagy Magyarországon avagy csak egyetle egy olyan református lelkész is, a ki babérjait ezen a téren akarná gyarapítani. Ahoz is s zives-örömet hozzájárulunk, ha a felekezetieskedés ellen való intelmének célja az, hogy társadalmi életünkbe ne vigyünk be felekezeti politikát s ne igyekezzünk még magasabba emelni azt a válaszfalat, mely e különben is sok megpróbáltatáson s gyászos viszálykodásokon átment szegény magyar nemzet testét még inkább széttagolná.

Mindez helyesen, okosan és bölcsen van mondva s ismételjük: ha *Tisza Gróf* ezt értette a felekezetieskedésen, — semmi szavunk tovább.

De ha ő méltósága azt akarta mondani, hogy az ellenünk egy idő óta országszerté megindított s nagy apparátussal s tervszerűen vezetett aktióra ne reagáljunk; ha arra akar bennünket inteni, hogy napról-napra szaporodó s immár a katolikus és a sectarius sajtó által is fennen hirdetett veszteségeinkkel szemben türelmesen szemet hunyjunk s a lelkiismereti szabadság kényelmes köpenyegébe bujva a Horatius parasztjával egykedvűen nézzük, „*dum defluat amnis*“ már ekkor, — bocsánat! — utaink szétváltak s őszinte sajnálatunkra nem egy ugaron szántunk!

Pedig éppen ezen a ponton volna nekünk szükségünk világi hivatásunk részéről a határozott s minden félreértést kizáró állásfoglalásra! A

példa előttünk van. Gróf Zichy János az országos katolikus nagy gyűlésen így beszélt:

„Az állami élet erejével tehát fokozatosan kell fejlődnie a katolikus társadalom erejének is, mert különben megbomlik a nemzet életének egyensúlya. Ezt a tényt úgy látszik végre megértették a magyar katolikusok, kiknek évtizedekig tartó apathiája annyiszor és oly nagy mértékben megakasztotta a nemzet egészséges vérkeringését, megértették végre ezt és állandóan a katolikusok öntudatában ápolni akarjuk azt a meggyőződést, hogy a katolikusok éberségére szükség van első sorban azért, mert meg van az egész világon a törvény az államok életében, hogy funkcióiknak szellemét mindinkább függetlenítsék a katolikus szellemtől és így elválasszák az állam anyagi erőt a társadalom egy nagy részének erkölcsi életnyilvánulásától. Ezt a nagy bajt megakadályozni vagy teljesen megelőzni csak úgy lehet, ha a kath. társadalom maga egész materiális és erkölcsi erejével állandóan funkcionál (Zajos helyeslés), ha a katolikus társadalomnak nem csak alkatrészeit, a kath. papságot, a kath. tanítókat és tanárokat, egyes kath. köröket vagy egyesületeket, egyenkint látunk felvonulni bizonyos alkalmakkor, hanem ha mindaz, a mi a nemzet kebelében katolikus társadalom, műveltségre, foglalkozásra, osztályra való tekintet nélkül, állandóan összetart, állandó vezetése alatt tervszerűen működik, öntudatos tevékenységet fejt ki és egy olyan hatalmas tényezővé válik az államban, melylyel annak minden körülmények között számolni kell, mely nélkül semmifele irányzat uralkodóvá egyáltalán nem válhatik. (Élénk tetszés.)

De, hogy ez megtörténhessenek, felre kell tenni a kicsinyes versengést, el kell feledni a multakból azt, a miből egy cseppnyi keserűség is hátrányosan befolyásolná az egyesülést, csak a célt kell szemünk előtt látni és csak egyet kell keresni, azt a módot, a mely a hazában minden hívő katolikus egyesíthesse. Tisztelt Naggyűlés! A katolikus világnézet óriási keretben mozog. Kiterjed mindenre, a mit az emberi agy és szív felfogni képes. A kath. szellem univerzálitásánál fogva tehát egymaga tudván önmagának egész világot alkotni, tényleg az a hatalom, mely egy nemzet erkölcsi életnyilvánulását szabályozni képes. Erre különösen hivatott egy olyan államban, mely mint hazánk nemzeti erejének legnagyobb részét a katolicismusból merítette, katolikus jellegét legalább külső nyilvánulásában megtartotta és Isten segítségével beláthatatlan időnkig meg is fogja tartani. (Élénk helyeslés.)

A kérdés tehát az: melyik azon mód, azon pont, mely által és melyben a haza minden katolikus tényezője társadalmilag találkozhatnak, részben hogy a kath. társadalom létezésének tudatára ébredjen, részben hogy szerves működést folytathasson.

Nézetem szerint minden hű katolikus embernek helyesen fölfogott feladatát képezi valamely katolikus kör kebelébe lépni, annak anyagi és szellemi életében résztvenni, egy szóval tagja lenni valamely oly társadalmi egyletnek, melynek feladata valamely keretben a katolikus szellem ápolása. Ezen kis társadalmi körök, melyek keletkeznek Isten segítségével és az önkjóakaratából, az ország ugyszólván minden katolikuslakta községében képezzenek egy testet az ország bitoros-hercegprímásának védnöksége alatt álló katolikus körök országos szövetségének kebelében, mely viszont ezen társadalmi körök óriási konglomerátumában a szív és az agy szerepét játsszák.

Ez a szövetség pedig egyesítse állandóan és szivja össze az összes egyletek képviselőit évről-évre, ha csak pár napra is, egy óriási társaságba, a hol egy pillanatra megszűnnek az egyéb társadalmi különbségek, egyik katolikus a másikkal csak katolicitása köztvényt össze. (Élénk helyeslés.)

Oly alkalmakkor azután, mint például a mai is, óriási anyagi és erkölcsi erők tudatában, tudatában azon szellemi tőkének is, melylyel kétségtelenül rendelkezünk, pappaink irányítása mellett szakonként megbeszéljük mindazon kérdéseket és határozhatunk mindazon ügyekben, melyek a magyar katolikus társadalmat erkölcsi tekintetben érdeklik. A katolikus hitélet, tudomány, irodalom, művészet, jótékonykodás kérdései itt képezhetik megbeszélésünk tárgyát, innen indulhatna ki nem egy, az egész nemzet üdvére irányított erkölcsi akció is, melynek alapja a hazafisággal szorososan összeforrott katolikus érzés. (Zajos tetszés és éljenzés.)

Nem-e tehetnénk ez által mi, — kik soha statust in státu nem alkotunk, nem akarunk képezni — a nemzetnek is óriási szolgálatokat azáltal, hogy az élő katolikus szellemnek ugyszólván megtettesítése által egy legyőzhetetlen erejű új erkölcsi tényezőt alkotnánk! Tisztelt naggyűlés! Nekünk saját erőnkől nemcsak hogy nem szabad megijednünk, hanem ellenkezőleg, ezen létező óriási, eddig nem szervezett elemi hatalomnak főpásztoraink vezetése mellett teljes és állandó medret kell ásunk, szabályozni kell azt, mint egy nagy folyót. Nem szabad megengednünk, hogy a szétforgácsolt erők elszéledve, gyakran talán nem helyes utakon kalandozzanak; hiszen tartozunk ezzel a hazának, a nemzetnek, mely a multban nagyra nevelte hazánkban a katolicizmust.

Ez az állandósított katolikus társadalmi akció, mely a katolikusok életviszonyai közt felemelné mindazt, a mire az állam ereje és befolyása természetesen nem terjedhet ki, mely ugyszólván a keresztény kultúra menhelyétől, kórházaitól kezdve a katolikus tudósok dolgozó szobáig pótolná az állami hatalom egy részét, egy kiszámíthatatlanul nagy fontosságú missziót teljesítené és az állam jól felfogott érdekében megbecsülhetetlen értékkel bírna.

Értsük meg egymást. Nem nyomást gyakorolni az állami életre, hanem lassankint az állami élet szellemi tartalmának egységes nagy részévé válván, azt erkölcsi irányban üdvösen befolyásolni, ez a katolikus társadalom feladata. (Élénk, hosszantartó éljenzés és taps.)

Igy fogván föl a helyzetet, t. kongresszus, lehetetlenség, hogy országra szóló akciónk útjába bárki is akadályt gördítene, ha csak nem ellensége annak a katolicismusnak, mely az állam erkölcsi támaszát akarja képezni. (Zajos tetszés.) Tovább megyek. Lehetetlenség elképzelni, hogy bármely uralkodó irányzat nem támogatná minden erejével e mozgalmat, ha csak nem hiva az atheisztikus, materialisztikus irányzatnak, mely napról-napra fog tért hódítani attól a pillanattól kezdve, melyben a katolikus társadalom erkölcsi ponderenciájának ellensúlyát nem érzi. (Élénk helyeslés.) Igyekszem nyíltan és világosan formulázni a célt és az eszközöket, nem állíthatja rólunk senki, hogy sötétben, titokban akarunk rejtett célt elérni, katolikus köreinknek épp úgy, mint a körök szövetségének alapszabályai az állam ellenőrzése alatt állanak, naggyűléseink nyilvánosak, egyszóval nyílt sisakkal haladunk és akarunk haladni a jövőben is a hazafias püspöki kar által ál-

landóan vezetettve. (Hosszantartó éljenzés. taps.) Csak egy a szükséges ahhoz, hogy az eddig tétovázva haladó akciónk erélyesen meginduljon és ez katolikusaink tömeges részvéte. Ne feszélyezzen senkit, ha magas hivatalban van, hogy kezet nyújtson az elv- és bajtársaknak, ne higgye senki, én legalább nem tudom elhinni, hogy a katolikus akcióban való részvétel e házában bármely polgári vagy politikai funkció teljesítésével összeférhetlen. Csak nem kell félni, uraim, a sötétség és korlátoltság, a retrográdság, ultramontanizmus vádjaitól, kik a katolikus hiterkölesöt, katolikus egyházat, katolikus társadalmat gyűlölik azért, mert a pozitív hit alapján áll; (Élénk tetszés) gyűlölik azért, mert a katolicizmus a szó legnemesebb értelmében a munkát, a fáradságot, az önmegtagadást, az erkölcsöt, a kötelességet jelenti, (Igaz! Ugy van!) gyűlölik, mert benne örökké élő szemrehányást látnak azok, kik az élet gyönyöreinek serlegét fenéig ürítve, az önzésben és saját „én“-jüknek kultuszában, saját földi létök elmúlásával együtt látják lealdozni életcéljukat is.

De ezeket ne kiméljük, t. nagygyűlés, mert ezen irányzat képviselői az állam erkölcsi hatalmának sirásói, ne kiméljük ezeket, hanem állítsunk törekvéseikkel szemben hatalmas gátat, hogy általa megmentjük a hazát azon erkölcsi zülléstől, melyet a materialisták készítenek számára. (Zajos helyeslés. éljenzés és taps.)

T. kongresszus! A ki megfigyelte hazánkban a katolikus érzés ébredését, a ki látta, miként öltött testet a katolikus öntudat az utolsó esztendőben, (Igaz! Ugy van!) az nem eshetik kétségbe a katolicizmus sorsa felett. Soha semmi ösztönszerűbben, természetesebben, gyorsabban, következetesebben nem fejlődött, mint katolikus társadalmi köreink. Legvilágosabb jele annak, hogy szükség van rájuk. Ott vannak a katolikus társadalmi köreink, olvasó és legényegyletek, ifjúsági, munkás és munkásnők egyletei, charitativ egyletek, hiszen ezeknek száma már meghaladja a 900-at, pedig pár évvel ezelőtt alig volt néhány. Létre jött a Katolikus Körök Szövetsége is, ez a nagy aránylanc, mely hivatva egy hatalmas füzérbe foglalni össze ezen társadalmi köröket. Mutassanak kérem országot, a hol ily gyorsan bontakozott ki valaha egy elsovadt szellemi erő — nem tulzok — chaotikus sötétségből. (Tetszés.)

Ne aggódjunk tehát uraim! Én, a ki nagyrészt végigküzdöttem az egész harcot (Hosszantartó zajos éljenzés és taps), melyet az utóbbi években a közönyvel és kicsinyhitűséggel kellett megvívunk, látom már messze a láthatáron a felkelő napot, melynek sugarai lassankint átszövődnek a kétes félhomályon. (Tetszés.)

Igy beszélt Gróf Zichy János! Egy títán az Olimpuson! Azt ne kutassuk most, hogy miként jutott oda s mivé törpül tartalmilag ez a fényes beszéd, ha azt az igaz hazafiság s lelkiismereti szabadság arany rostáján gondosan leszűrjük. Ez ma nem célunk nekünk. Csak arra akarunk rámutatni, hogy ezt a beszédet félremagyarázni nem lehet. Határozott s szinte a vakmerőség határáig bátor az; s ha volt még eddig valaki ebben az országban, ki a jezsuita ultramontanizmus céljainak s munkáinak szövedékeibe be nem láthatott, — e beszéd után tovább már kétségben alig lehet.

Hamarosan el sem gondolhatjuk, hogy egy ilyen beszéd, mily roppant hatással van általában a katolikus egyház híveire s különösebben annak lelkészeire. Erőnek, bizalomnak, munkakedvnek dús forása ez s lelkesítő trombitászó a győzelmes előnyomulásra.

S ezzel szemben halljuk a mi Józsuénk Gróf Tisza István intő szózatát: „*ne felekezetieskedjétek*“!!!

Fentebb érintettük már, hogy lehet ennek olyan értelme, melyre mi is esküszünk. De lehet olyan is, mely a mi lelkünkben visszhangra nem talál. A kettő közül melyik a valódi? Nem tudjuk. Egyet azonban ki kell mondanunk.

Azt látjuk, az életben nap-nap után érezzük, tapasztaljuk; a Gróf Zichy János beszédéből kiolvashatjuk, hogy a túlsó táborban felekezeties politikát üznek; terveikkel tisztában vannak s e kérdésben éppen nem tréfálnak.

Már most mi a mi tennivalónk!? Köddel kést köszörülni nem lehet!

Ha az utóbbi esztendőkre visszatekintünk s végig lapozunk azokon a beszédeken, melyek vezérlő világi nagyjaink ajakáról itt-ott, de mindig a legünnepeyesebb pillanatokban elhangzottak, egy hang, egy intelem mindenikben ott van: „*tegye mindenki a maga kötelességét*“!!!

Helyesen! Csakhogy ám az is kötelességünk, hogy védekezés közben fegyvereinket okosan megválogassuk s a hol jófajtájú damaskusi acélal támadnak reánk, ott színes pávatollal szerencsét ne igen próbáljunk. Békében lenni jó is, kívánatos is s egy lekipásztorra nézve mindenestre könnyebb, kényelmesebb, mint a harc tüzeiben égni s éjjeli, mint nappali, testi, mint lelki nyugalmát feláldozni. De mikor azt látjuk, hogy a jezsuitizmus éppen a felekezetieskedés, — szívesen elismerjük, — végzetes és átkos fegyvereivel hatol legmélyebben testünkbe s ezekkel ejt rajtunk legveszedelmesebb sebeket: bizony... bizony! nincs mi mást tennünk, *mint nekünk is felekezetieskedni*! És mi igenis ezekben a válságos napokban felekezeties akarunk maradni!

Ne vessenek azonban e nyílt vallomásunkért követ reánk a szabadelvűség barátai. Mi is azok vagyunk. De azt tapasztalatból, az élet iskolájából tudjuk, hogy ott, azokon a helyeken, azokban az egyházközségekben, hol a jezsuitizmus vakmerőleg támad, ennek visszaverésére csak egyetlenegy mód van s ez: *hívünk felekezeties öntudatának ébrentartása*! A ki ezt kevésre becsüli, csatát vesztett s „*propter bonum pacis*“ kapitulált.

Ez az élet ez a tényállás.

Tagadhatatlanul szomorú élet, szomorú tényállás. Nehéz idők sötét szellemei kísértének. Adja az Isten hogy mihamarabb boldogabb jövőendő viradjon reánk. De míg a kés torkunkon van s a nagy ellenséggel élethalárcunkat vivjük, jogunkban áll azt a kést a gyilkos kezéből ki is ütni. S vajjon annyira megromlott volna már a világ igazságérzéke, hogy a következményekért felelősekké minket tenne!? Legyünk a világról jobb véleménynyel!

Debrecen, 1902. okt. 31.

Eröss Lajos.

Gondolatok egyházi törvényeink felett a közelgő zsinat alkalmából.

Konvent, zsinat.

Az 1867-ik év, vagyis hazánk alkotmányának visszaállítása, népképviselési alapon nyugvó törvényhozás és alkotmányos minisztérium működésének idejétől fogva e hazában a protestáns emberek lelkeiben csapongó reménységek támadtak a jobb, a nyugodt, a biztos, szilárd jövő felől, a mely ezen reménykedés szerint többé megtámadásoknak kitéve nem lesz, hanem a törvényhozás s nemzeti kormányok oltalma alatt, törvénytisztelő támogatása mellett csakhamar virágzásnak induland. Persze a magyar tulajdonság. Hosszantartó inség, nyomorgatás után csak egy villanás az ég aljáról lelkének egész egét fényessé teszi. „Szegény magyar — mondja Széchényi István a pozsonyi országgyűlésen István főherceg nádorrá iktatásánál kitört nagy lelkésedés láttán — csak egy két magyar szó két fiatal osztrák főherceg ajkáról és megszédül tőle. Így szédültek meg a mi protestáns magyarjaink a magyar nemzeti kormány láttán 1867. után. Nem tudom, vajjon a fájdalmas csalódások hagytak-e még e hazában olyan boldog lelkeket, a kik ma is abban a hitben élnek, hogy hazánkban a protestáns egyházakra megpróbáltatások többé nem jöhetnek, azoknak alkotmányos szabadsága ellen bárhonnán intézhető megtámadtatás lehetősége ki van zárva, következésképpen, hogy nekünk védelemre gondolni, ahhoz szervezkedni egészen és minden időkre felesleges. A mind a két protestáns egyházban mindig sürűbben feltűnedező jelek azt mutatják, hogy ilyen emberek a protestáns egyházak nagy kárára — ne legyen hogy végromlására! — vannak, sokan vannak, főképpen a világiak közt. Ugy, hogy, ha az egyes esetekben tanusított magaviselet jóhiszemű, megfoghatatlannak mondhatjuk azt a könnyen hivatkozott, sőt már bűnös könnyelműséget, mely p. o. a legközelebbi soproni vakmerő alkotmányelleni támadás után is tudja magát azzal biztatni, hogy a protestáns egyházakban minden rendben van. Hiszen ma már vak az, a ki nem látja, hogy nem kell egy abszolút uralmi korszak sem, Bécs és Róma hatalma, befolyása hazánkban nemzeti kormányainkra olyan erős, hogy mellette egyházunkat annál nagyobb veszély fenyegeti, mennél bizonyosabb a magyarnak az a gyarlósága, hogy a míg a nyílt erőszakot vérvél visszaverni

mindenkor kész és képes, az alattomos támadásokat soha fel nem ismeri.

Nagyon természetes aztán, hogy ha veszedelmet a protestánsok nem láttak, az ellen hathatós védelmi erősségekről gondoskodni is feleslegesnek itélték. Az a tévedés alkotta meg, egyházunkba elébb, az 1873-ik évben valósággal csak belopott törvényes, alkotmányos eljárás megelőzésével, mintegy államcsinnyel megteremtett (l. Révész Imre Figyelmező 1873. évf. 390—1. lap!) most már törvénykönyvünkben kodifikált konventet egyházi legfőbb hatóságul és az egyház védelmére.

E. T. 52. §. „Az egyetemes konvent a magyar ref. egyházat egyetemesen érdeklő ügyek elintézésére hivatott testület.“ 58. §. „Zsinat együtt nem léte esetén képviseli a magyarországi ref. egyházat úgy a hit felekezetek, mint az állam irányában stb.“ 58. §. d) „Az egyház törvényes jogait bárhonnán jövő megtámadás esetében és sérelmi ügyekben védelmezi stb.“

Már most ezt az egyházunk védelmére hivatott testületet az 1881-ik évi Zsinat készen találta; annak szervezete szövegezését a törvénykönyvbe csaknem szóról szóra bevette, a mint találta azt az 1873. évben egy, *nem* törvényes bizottság munkálatában, így van az 1892—3. évi zsinat alkotta, tehát most érvényben levő törvénykönyveinkben. A konventek az 1873. évig csak tanácskozó és javaslattevő összejevelelei voltak a magyarországi 4 ref. egyházkerületnek. Azon évben az erdélyi kerület bejöveteleivel és vezérfinainak nyomása alatt, egész váratlanul legfőbb törvényes hatóságot csináltak belőle az egyházkerületek küldöttei. Érdekes tünet, hogy ezen reactionárius, az egyedül szabadelvűnek mondható presbyter zsinati elv nyílt megtapodásával alkotott, centralisztikus kormányzó hatóságot ugyanazon férfiak erőszakolták ki, a kik *ugyanazon időben* a bibliát, az egyház dogmatikai alapját a legszélső szabadelvűséggel (!?) döngették, rongálták. Böven olvasható ez Révész I. helyén. En csak két tényre mutat rá. Egyik az, hogy a — mint Révész hangsúlyozza — az 1873. évben felállított konvent törvénytelen volt, mert azt felállítani egyedül a presbyter zsinati rendszer alapján választott alkotmányozó zsinat lett volna jogosítva megalkotni. Na, de hát a törvénytelen szülötet a zsinat adoptálván, törvényesítette. A másik tény az, hogy a konvent első (1873.) megalkotásánál észlelhető, szabadságellenes szellem megmaradt a zsinatok idején is. A törvényesített konvent alkata ma sem protestáns szellemű, pápistas központosításra, jogfosztásra törekvő szelleme utalja, a mely egy szabad protestáns, presbyterzsinati rendszeren alapuló hatóság helyett csinált egy delegációt az egyházkerületek gyűléseiből.

Vajjon szabad volt-e ez? És vajjon célhoz vezető-e ez? Felelet: Sem nem szabad, sem nem üdvös; hanem mind jogtalan, mind veszélyes.

Jogtalan, mert ha ezt mondjuk, a magyarországi református egyház alkotmánya presbyterzsinati rendszerű: akkor abban egyetlen hatóságnak sem szabad máshonnán vennie eredetét, mint a nép által választott presbyteriumból. A népuralomnak, mely önmagát kormányozza, ha valahol az önmagát fenntartó kalvinista egyházakban kell csonkítatlanul fennmaradnia. Legkevésbé lett volna szabad a presbyteriumok elkerülésével alkotni meg a konventet, a mely hatóságunk oly széles jogkörrel van felruházva, hogy ő kormányozza, képviselje és oltalmazza az egész református egyházat 3 éven át; a valóságban pedig állandóan, némi kis változás, az is hullámlás, mozgás nélkül, egy egy haláleset idején támadván. És pedig kormányozza

a nélkül, hogy törvényszerűen ellenőriztethetnék, vagy éppen felelősségre vonathatnék, tehát hatalma feltétlenebb a felelős minisztériumnokénál, mert azokat vád alá is lehet helyezni; de a magyarországi református konventet sem közvetlen, p. o. valami zsinati bíróság, vagy éppen maga a zsinat által, sem közvetve a népszavazata, választásában megnyilatkozó akarata által megítélni, elítélni nem lehet. Ugyanaz áll rá, a mit az országos delegáció ellen felhoznak, hogy t. i. az országgyűlésből, — egyházkerületi közgyűlésektől — veszi hatalmát, megbízását és hatalma nagyobb megbízója hatalmánál.

E tényben rejlik a konvent illetén megszerkesztésének vészes volta. Emberi természetünkben van a kezünkbe letett hatalommal vissza élni, azt ha nem korlátozzák el nem veszik, zsarnokságig fokozni. Nincs arra eset, hogy a hatalom sokáig birlalva, egy kézben tartva, még nem egyeduralmi (monarkhikus), de köztársasági kormányforma mellett is el ne fajuljon, a megbízóknak nem többé hasznára, üdvére, de elnyomására ne használtassék fel. Kétszerte inkább így van ez szerencsétlen magyarországi protestáns egyházainkban, melyeknek megtörése, kiirtása, mint az abszolút uralmi törekvések legfőbb akadályának Rómában soha fel nem adott cél. Ma fegyverrel, avagy még burkolt erőszakoskodásokkal is a protestáns egyházak szabadsága, függetlensége ellen támadni nem lehet. Tehát önmaga által akarják megöletni, azt munkálják, hogy maga észrevétlenül adja fel függetlenségét, létének egyetlen biztosítékát. Erre alkalmas eszköznek találtak a konventet, az ágostaiaknál az egyetemes gyűlést, melynek tagjait — minthogy a, miképpen fentebb említém, felelősségre a konventet soha senki nem vonja — különböző utakon — a mint azt Révész az idézett helyen erős, dönthetetlen logikával fejtegeti, az egyház elárulásáig vihetik. Isten talán megmenti e szerencsétlen két protestáns egyházat e rettenes csalódástól. reméljük. Annyit azonban már évek óta szorongó aggodalommal látunk, hogy sem az egyetemes lutheránus gyűlés (sőt itt a dunántuli egyházkerület legközelebbi Sopronban tartott közgyűlése árulás számba menő taktikázást, lavírozást mutatott a belügyminiszter vakmerő támadásának kemény visszaverése helyett;) sem a konvent nem felel meg a törvényben előirt rendeltetésének; az egyetemesen érdeklő ügyeket, az egyházak állam által leendő, törvény által kimondott és immár végső szükségre jutott segélyezését nem sürgeti, az egyházakat kívülről ért felekezeti, vagy államközvegektől jövő sérelmek ellen elég erélytel nem védi, sőt a védelmet, orvoslást sürgető hangokat nagy tekintélyével elnyomja, elhallgattatja. Innen az egyházak alsó rétegeiben a folytonos elégedetlenség, háborgás — és főképpen a miatt, hogy a konvent szervezete a változtatás lehetőségének utját állja. Az elégedetlenség moráját azonban a konvent meg nem hallja, figyelembe nem veszi. És ez természetes. A konvent az ő megbízását nem a presbyteriumtól vette; azok tehát azt tőle vissza nem vonhatják, el nem vehetik. Így aztán a konvent lassan észrevétlenül, eredeti, természetes rendeltetésétől eltérve, lesz, vagy talán már lett is; nem a református egyház érdekeinek, jogainak fellele védelmezője, hanem bizonyos titkos politikai céloknak akarva, vagy akaratlanul, tudva, vagy tudatlanul a magyar kálvinista egyházban utengetője. Ezek a titkos politikai célok pedig nem más akarnak, mint az egyetlen helyről, a hol még némi nyomai maradtak, a protestáns egyházakból a függetlenséget megőrző kuruc szellemet megtörni,

kiirtani.* Mert vajon elfelednék-e azt Bécsben, hogy csak a legutolsó időben, az 1859-ben intézett merénylet idején is protestáns egyházak, autonómiában rejlő erejében botlott meg az abszolút törekvés! ? Soha. Nos, ez a törekvés nem egyféle eszközt ismer és alkalmazott is már. Mária Theresia úgy ítél, hogy fényes udvarába csalogatva, fénybe fűrésztve a magyar főnemeseket hamarabb elérjék célját Magyarország elnémetesítésében. És ezt tudjuk, nem is a főurakon mult. Itt az alkalmazás helye. Ezernyolcszázötvenkilencben, hatvaiban az osztrák erőszak kudarcot vallott az erejüket a népben, az egyházközösségekben, megyékben bíró, onnan felszivó egyházkerületi gyűlések kemény, rettenthetetlen ellenállásán, melyeket sem megfélemlíteni, de megpuhítani sem tudott, mert ébren volt, az egész egyház érdekei felett őrt állt; úgy, hogy ha elfojtja talán egy helyen, fellobban a harc, az önvédelmi harc tüze más helyen. Ma az egyház összes érdekeinek, jogainak képviselőjére, védelmére rendelt egyetlen testületet, konventet, mert maga az egyház mozdulatlan, akár egy halott, ha sikerül megpuhítania, megnyernie annak a hatalomnak, az egy konvent megnyereséssel veszte van egész egyházunk. És nem látjuk-e mind a két protestáns egyház legfőbb kormányzó hatóságánál évről évre a legaggasztóbb taktikázást, meglapulást, megalkuvást az egyházak érdekeinek, jogainak, létfeltételeinek rovására? Soha egy bátor hang, mely törvényben gyökerező jogaink megadását a kormánynál, törvényhozásnál ellentmondást nem tűrő határozottsággal követelje, nincs a mely évről évre halmozódó sérelmeinkért elégtételt vegyen. A mondott időben a szuronyok ezreire támaszkodó és a földre taposott Magyarország mellett patkós csizmával taposó gyáva osztrák hatalom meghátrál a protestáns egyházak felzudult nemes haragja, bátor elszántsága előtt; ma a konvent a nemzeti kormány és törvényhozás előtt egy öntudatos, tiszteletet parancsoló hangot nem mer hallatni. Szervezete mellett ez nem is lesz másképpen sóha. A konventen vezet, irányt ad a világi elem, a mely nem csak a külső tekintély lenyűgöző hatásával, hanem sok idők óta tagadhatatlanul meglevő szellemi tulsúlyával is egészen reá nehezedik a lelkészi elemre, úgy hogy ennek jóformán szava sincs ma a konventi tárgyalásokon, tehát egyházunk igazgatásában, kormányzásában. Nagy urainkat pedig ha vezeti is az egyház javára irányuló jóhízemű óvatosság, abból az egyháznak immár nyilván látható kárai vannak és lesz majd végromlása; Gondoljuk meg, hogy a konventnek a presbyterzsinati rendszer áttörésével megalkotott szervezete mellett református egyházunkban ma határozott kúriarchia van; az uralom pedig akárkié legyen, a történelem bizonyítása szerint a köznek elnyomására, romlására vezet. Református egyházunk, a történelmi fejlődést megtagadva, a tulajdonképpen Magyarországon

* Nos ilyet talán még sem állithatunk! ? Én magam vagyok az, a ki a konvent eljárását egy és más kérdésben sokszor kemény elbírálásban részesítettem már s ha rászolgál, fogom részesíteni a jövőben is. Azt is kimutattam szeptember havában megjelent cikksorozatomban, hogy konventet az igazi református egyházalkotmány nem ismer: de azzal gyanúsítani azt a konventet, hogy *titkos politikai célok szolgálatában áll, és pedig a reform. egyház érdekei ellen* — no ilyet ne mondjunk. Ez túl erős!! En lapomban tért adok az ellenvélemények számára mert a közvélemény felől igaz képet csak így szerezhethünk magunknak. Nagy Istvánt is szeretem, szókimondásáért becülöm; de mérsékeltre kérem mind őt, mind tisztelt munkatársaimat. Így többre jutunk. Senki kurucabb ne legyen, mint én vagyok!
Szerk.

is urak egyháza lett, mint Erdélyben volt, de sajnos ennek javai, támogatása nélkül, egyedül csak nyomasztó sulyával. Az a fejlődés pedig természetellenes, mint ilyen sorvadás csiráját rejti magában. Nézzük meg csak egyházuink történetét az üldözések és térítgetések idejétől kezdve. A mint a 16. század végére hazánkban alig maradt katolikus fönt: az üldözések szenvedései elől visszamenekültek, a fényes ígéretek csábító szavára visszahúzódtak, a hatalmat, rangot, fényt osztogató, vagyont biztosító római egyházba, megtagadva, megvetve, hóhér módjára üldözve előbbi hitestvéreiket. A 17. századnak ez a tömeges hithagyása megalkotta Magyarországon a protestáns egyházat, főképp a kálvini egyház jellemét; megjelölte a helyet, a szerepkört, melyet ennek hazánk történetében betöltenie kell. Ez a jellem az, hogy egyházunk a nép és középosztály egyháza legyen. És ezek mellett demoralizáló hatása van a konventnek az egyház belső életére is. Mert támaszkodva a konventre, annak az egész egyházért munkáló rendeltetésére, a mozgás az egész vonalon, az egyházi élet minden fokozatain megszűnt, az élet kihalt; az elméket hullámvásba hozni, megmozdulásra, cselekvésre galvanizálni az ajtónk előtt álló veszedelem látása, a sok sérelmek felmerülése, az egyház egész létkérdését érintő ügyek, a milyen a kongrua törvény, az 1848. 20. t.-c. felszinen tartása, nem képes. Mindent a konventre bízunk. Csinálja az. Ez természetes. A centralisáció mindenütt kiöli a tevékenységet; élet, — öntudatos tevékeny élet csak a szabad mozgást biztosító demokratikus alkotmányban lehetséges.

Olyan szervezetet kell azért adni a konventnek, hogy abban ne lehessen egy központi, önkényű hatalom. Minden évben választassék újra a gyülekezetek presbyteriumai által.

(Folyt. köv.)

Kémeren, 1902.

Nagy István.

KÖZÉLETÜNK.

A debreceni ev. ref. kollégiumi természetbeli tanári lakások története.

— Ajánlva a tiszántúli ev. ref. egyházkerületi közgyűlés és a debreceni ev. ref. presbyterium tagjainak szíves figyelmébe. —

(Folytatás)

A helytartótanács 1725. jan. 9-én rendeletet bocsátott ki minden megyés püspökhöz, minden megyéhez és minden szabadkirályi városhoz, felhíván őket, hogy fenti törvények végrehajtása végett vizsgáltsák meg a hatóságuk területén levő iskolai és jótékonyági alapítványokat és iskolai épületeket, különösen, hogy ezek mennyiben kezeltek rendeltetésüknek megfelelőleg, a netalán tapasztalt pusztulások okát nyomozzák ki és ezekről jelentéseket terjesszenek fel.

Ezt a rendeletet azután protestáns iskoláink ellen alaposan felhasználták. Alkalomnak tekintették újabb támadásokra, vagy azért, mert a királyi rendeletek ellenére az épületekben és tantermekben újítást eszközöltek, vagy újabb foglalásra használták fel ürügyül azon címen, hogy az intézetnek olyan vagyona is van, mely valamikor katolikus célra szolgált. A vizsgálatokban a katolikus megyés püs-

pökök képviselői is rendesen részt vettek. *Ettől fogva feltek a protestánsok az állami felügyeletről.* Ezért igyekeznek a vizsgálatot kijátszani. Még pénzeiket valahogy eltudták szem elől tenni, de fekvő vagyonukat nem. Állítólag az adózó nép kiméltése végett az 1715. évi XXXI. t.-c. meg a maguk közt egyházi célokra való gyűjtést tiltotta el.

Debrecenben ezen rendeletek végrehajtását meg tudták gátolni, de csak 1752-ig. Mária Terézia ezen évben eltiltotta azt az eljárást, hogy „in hac civitate ex cassa domestica primo praedicantibus aliisque ad oratoria pertinentibus servitoribus, Professoribus dein scholarum et praeceptoribus Classicorum pro intertentione item Scholasticorum pendebatur.*” Vagyis úgy a lelkészeknek s a többi egyházi hivatalnokoknak, mint a tanároknak a városi pénztárból való fizetését eltiltotta.

Csak abban az esetben engedte meg a ref. papok és tanárok fizetését, ha a katolikus papot és tanítót is fizetik. A város kérte a királyt, hogy mivel „salaria praefatorum ecclesiasticorum non noviter a nobis introducta, sed a lapsu duorum iam seculorum sub impis legitimis principibus Transsylvaniae, imo et iugo Barbarorum soluta esse.“ (= *Nevezett egyházi személyek fizetését nem n.i hoztuk be, hanem már két század óta az erdélyi fejedelmek alatt, sőt még a török járom alatt is fizettük.*): Kérik a királyt, hogy „praefatos ministros omnes ecclesiae et scholae“ (= az egyház és iskola összes hivatalnokait) fizethessék.¹

Ilyen nagyot változtak az idők 1715. óta, a mikor még Cs. Komáromy György kormánypárti főbíró sugalmazására a városi tanács a következő határozatot hozta: „Az erdélyi sóaknákból collegiumunk számára hajdan conferált sónak kikérése iránt professor uraiméknak silentium imponáltatik, non est de tempore, nem is kell scholáknak fundusának vagy fundatiójának lenni.“²

A nem rosszakaratu, de rövidlátású Komáromy bizonyára nem hitte, hogy a város segítsége a kollégiummal szemben nincs örök időre biztosítva. Eljött az 1752. év, amikor az adózó nép terhének megkönnyítése ürügye alatt a szepesi kamara útján megtiltattott a városnak, hogy a tanárokat a városi pénztárból fizesse.

Ekkor fordultak a külföldre segítségért, ekkor kezdődött az angol, holland, s más kormányok részéről jött segélyezés.

Ezek az előzmények adják meg annak a ténynek a magyarázatát, hogy 1752-ben (mert addig, mint fentebb láttuk, kétségtelenül a város tulajdona volt, s a város gondozta a tanári lakásokat) miért nem adta át a város eme lakásokat egyenesen a kollégiumnak, s az egyház kezeibe miért bocsátotta. *Tartott ugyanis a város attól, hogy a kormány a királyi főfelügyelői jogra hivatkozva, ezen házak keletkezésének természetét is kutatni fogja, s miután ki fog tűnni, hogy azok a városéi voltak, a kollégium el fog esni a haszonélvezettől.* Mint alább hitteles adatokkal bebizonyítjuk, tény, hogy valahányszor a kormány a protestánsokat szorongatta, s valahányszor a protestánsokat segélyforrásaiktól megfosztani törekedett: a város a maga anyagi segítségét, melyet a kollégiumnak szánt, közvetlenül át nem adhatván, az egyháznak adta át az adományokat, miután a kormány nem kifogásolta, s

¹ Protocollum De Annis 1752—1766. Másolat 21. l.

² Szűcs I. Debrecen v. t. 920. l.

nem is kifogásolhatta, hogy az egyház segítse az iskolát. Hogy az egyház részéről jött segítséget a kormány nem kifogásolta, annak van még egy specialis oka is.

A kormány ugyanis a majdnem egészen református Debrecenről követelte, hogy a debreceni katolikus egyházat is segítse. Azt a kirívó igazságtalan eljárást természetesen nem követelhetette a kormány, hogy a mikor Debrecen városa a katolikus egyházat segíti, ugyanakkor legalább is ugyanannyi segítséget ne juttasson a debreceni református egyháznak (de nem a kollégiumnak.) Tehát jókora adag önzés szerepelt a kormány embereinél a katolikusok javára.

Hogy az itt elmondottak nem levegőben járó okoskodásnak az eredményei, annak bizonyítására konkrét esetet is hozunk fel. — Pécsi Imre egyházkerületi főgondnok 1811. ápr. 7-én a tiszántuli püspökhöz abból az alkalomból, hogy a nagy tűzvész úgy a katolikus, mint a református egyháznak sok kárt tett, következőleg ír: „Akármi nagy igazságunk legyen is nekünk abban, hogy a katolikusoknak paróchiát, tornyot és templomot építeni sem a törvények, sem az igazság szerint nem tartozunk, nincs reménységem hozzá, hogy a várost ettől a teréttől meg lehessen menteni. Ezt előre látván, gondolkodtam rajta, hogy lehetne úgy vinni a dolgot, hogy legalább ne egyedül a katolikusokra háruljon a beneficium, mi pedig mindentől elessünk. A katolikusok most mindjárt sürgetni fogják a templomnak oly állapotba való tételét, hogy bejárhassanak, akkor a mieinknek is hasonlóképpen jelenteni kell a mi ecclesiánk kárát és erre az esetre a locale consistoriumnak egy instanciát a magistratushoz készen kell tartani, melyben előadván azt, mely nagy károkat vallott legyen az ecclesia már a két rendbeli tűz által, elégvén 2 temploma, 3 tornya, a kollégium s a többi. Dicsőséges emlékezetű Mária Terézia megismerte, hogy a mi ecclesiánknek s oskolánknek a város a patronusa és így a mi ecclesiánkat s oskolánkat mind azok a beneficiumuk illetik, a melyek ex patronatu folynak. Méltóztassék azért a tanács az ecclesia és oskolak conservatiojáról és restauratiojáról gondoskodni. Ha a város közönséges kasszájának a katolika ecclesia miatt adósságba kell magát verni, melyeket a város szenved, legalább az ecclesiánk és az ecclesia által a collegium erősödjék.”¹

Kitűnik ebből, hogy:

1. Ugy a debreceni ref. egyháznak, mint az oskolának patronusa a város volt.

2. A mit az ecclesiának adott a város, azzal a kollégiumot is erősíteni akarta. Vagyis közvetlenül a kollégiumnak nem adhatván szabadon, az egyházat erősítette adományaival, hogy az által a collegium is erősödjék.

Ime ez okoskodás adja meg azon ténynek a magyarázatát, hogy a város 1752-ben miért adta át az egyháznak az általa adományozott négy-, valamint később az 1774-ben német oskolának vásárolt 5-ik tanári lakást is. Azért adta át a város az egyháznak és nem a kollégiumnak, mert a kormány megengedte a városnak a debreceni egyház segítségét, de csakis azért, hogy a várost kényszerítette a katolikus egyház segítségére is. Ezért adta a város az egyház kezébe az említett 5 tanári lakást azon kötelezettséggel, hogy az egyház

ezeket mindig a kollégiumi tanároknak fogja átadni haszonélvezetre. Mert vajjon elképzelhető-e, hogy a város az általa tanári lakások céljaira vásárolt telkeket minden feltétel nélkül az egyház szabad rendelkezésére bocsátotta volna? Ez az eshetőség az előzmények alapján ki van zárva. Ezért tartotta kötelességének a debreceni egyház ezeket a lakásokat mindig tanári lakásokul átengedni, ezért tartotta kötelességének azok reparálásáról, fentartásáról és újjáépítéséről is gondoskodni. Ugyanezért tisztázta ezek rendeltetését az egyház, város és kerület hivatalos képviselője 1784-ben a Relatióban egyszer s mindenkorra ünnepélyes nyilatkozatban.

Emez állításom bizonyítására felemlitem még, hogy a debreceni ref. egyház teljesítette egy tanárnak a fizetését 1756—1789-ig és fizette a köztanítókat 1827-ig.

Ezen tényből, mely okmányokból is kitűnik, következők:

1. Hogy a kormány elnézte és sohasem kifogásolta, hogy az egyház segítse a kollégiumot, tehát a város az említett 5 tanári lakást ezért adta át az egyháznak.

2. A debreceni egyház 1756-tól fogva sem viselte a kollégium összes kiadásait, mert csak egy tanárt fizetett, s a többit külföldi, egyházkerületi s más segélyből fedezték, tehát a debreceni kollégium patronusa ekkor sem volt a debreceni egyház.

3. A debreceni egyház az említett egy tanár fizetését is beszüntette, mihelyt a város vehette át ismét a segélyezést, de az említett 4 tanári lakást azután sem szüntette meg az egyház, mert, azok az akkori határozott célra adattak át, s azokat átvette az egyház azzal a teherrel együtt, hogy az átvétel után fentartotta s újra építtette szükség esetén.

Megjegyzendő, hogy 1789. óta a kormány elnézéséből, 1802. óta pedig a kormány engedélyével a város segélye ismét folyóvá tétetvén, az előbb említett egy tanáryé terhét azóta is a város viseli.

A városnak, egyháznak és kollégiumnak egymáshoz való viszonyáról még alább szólni fogunk. De már most megjegyezzük, hogy 1752. előtt a városi előljáróság intézte a kollégium anyagi ügyeit, a városi pénztár fizette a tanárokat, a város fentartotta s újra építette a tanári lakásokat is.

A kollégium kormányzata 1752. után kinek a kezébe került? Megfelel erre teljes hitelességgel az 1784-iki Relatio, s az erre vonatkozó egyházkerületi jegyzőkönyv a mennyiben a szept. 3-iki gyűlés 2 pontjában azt állítja, hogy 1784. előtt a kollégium anyagi ügyeit a kollégiumi tanárok intézték. Tehát a debreceni egyház sohasem intézte a kollégium ügyeit. A Törzskönyvnek azon adata tehát nem állhat meg, mely szerint 1739-ben a debreceni egyház kezébe ment át az iskola, mert:

1. Ha a debreceni egyház kezébe ment át a kollégium, akkor miért tiltatik el mégis 1752-ben a város a segélyezéstől?

2. Kétségtelen, — mint fentebb láttuk, — hogy 1752-ig nemcsak a tanárok, hanem még a debreceni papok és összes egyházi hivatalnokok is a városi pénztárból fizetettek.

Ezért bátorzkodott „Sinai uram némely társaival 1791 ik esztendőben beadott instantiájában azt mondani, hogy a kollégiumbeli professor hívására egy particularis

¹ Városi levéltár: Ecclesiát illető iratok közt.

ecclesiának sincs jussa.¹ (Értvén alatta a debreceni ecclesiát.)

A kollégium anyagi ügyeit tényleg a tanárok intézték, a debreceni egyház mindössze a professor hívás jogát bírta. De hogy miért, arra is megfelel Pécsi Imrének előbbi levele, melyet abból az alkalomból irt a debreceni egyháznak, hogy a tanárok meghívása körül nézeteltérések voltak az egyházkerület és a debreceni egyház között. Így irt 1818-ban Pécsi Imre: „Nem fundálta a debreceni ecclesia a kollégiumot, Váradról jött az által, az erdélyi fejedelmek fizették már az itt léte alatt is a professorokat is egész 1752-ig, a midőn a kollégium kasszája elvált a város kasszájától, azokból a beneficiumokból fizetődtek, a melyeket a város ekkor is magánál megtartott. Ha más fundációk lettek volna ezen kívül, kétségtelenül által adta volna ekkor a város a kollégiumnak, de nem adott többet 1546 frtnál. Hogy a Superintendentia egész erejében a kollégiumon a directióját nem exerciseálhatta egész boldog emlékezetű József császár idejéig, az a szomorú sorsunk volt az oka, hogy gyűléseket tartanunk nem volt szabad. Ez alatt az idő alatt usuálta ez az ecclesia a professori hívást, de csak a superintendentia képében, s ennélfogva mondta is azt Sinai uram némely társaival 1791-ik esztendőben beadott instantiájában, hogy a kollégiumbeli professorok hívására egy particularis ecclesiának sincs jussa.”²

Kitűnik ezen levélből, hogy:

1. 1752-ben megszűnt a város kasszája fizetni a kollégiumi tanárokat.

2. Ugyanakkor a kollégiumnak külön kasszája keletkezett, mely sem azelőtt, sem azután semmi összeköttetésben nem volt a debreceni egyház kasszájával.

3. A kollégium szükségleteit azon alapokból teljesítették, melyek akkor a város birtokában voltak.

4. A superintendentia azért nem vette át a kollégium összes ügyeinek intézését, mert 1752. után nem volt szabad egyházkerületi gyűléseket tartani, így került a professorhívás a debreceni egyház kezébe, de azt csak „a superintendentia képében” gyakorolta.

Tényleg Mária Terézia alatt, az egyházkerületi jegyzőkönyvek tanúsága szerint egyházkerületi gyűlést 7-8 évenként is alig tudnak tartani.

Sőt ritkán jön össze a „Deputatio superintendentialis” nevű gyűlés is, mely csak jelentéktelen ügyeket intézhetett el.

De a mikor csak összejöhetett az egyházkerületi gyűlés, mindig hozott határozatot a kollégiumról, melynek gondozását már akkor kötelességének tartotta, s minden határozata azt bizonyítja, hogy a kollégiumot már 1752. után tulajdonának tekintette. Még a debreceni egyház nem is folyósította első segélyét, az 1756-tól fogva teljesített egy tanári fizetést, már az egyházkerület 1754-ben eirendelte az első segélyt a kollégium számára, majd 1757-ben 25 aranyat adott a tanári fizetési alapba, később 1765-ben jun. 6-án magának vette az iskola feletti felülvizsgálás jogát (= Venerabilis huius Superintendentiae censura ac animadversio).³

Mihelyst II. József alatt szabadabban mozgott az egyházkerület, az 1782. januárban tartott gyűlésen el-

határozta hogy: „A debreceni főiskolában az ordo studiorum a mint azt az arra kinevezett küldöttség megállapította, helyben hagyatik és a professorok utasítatnak szorosán ahoz alkalmazkodni.”¹

Végre 1792-ben az anyagiokról is véglegesen intézkedett az egyházkerület és pedig következőleg: „A kollégiumnak kurátora, perceptora és gazdája lesz jövőben. Ezek számára instructio készítettet. Az iskolai törvények is revideáltattak.”²

Hogy az egyházkerület a tanári lakások átadását miért nem követelte a debreceni egyháztól, az elmondottak alapján abban leli magyarázatát, hogy az egyházkerület a hosszú gyakorlat alapján a haszonélvezetet biztosítva látta, annyival inkább, mert az 1784-iki Relatióban is elismerte a debreceni egyház, hogy azon házak és telkek a kollégium ingatlanait képezik. Másfelől meg ha az egyházkerület azokat átvette volna, akkor a debreceni egyház felszabadult volna azon kötelezettség alól, hogy azon házak fentartásáról és újjáépítéséről gondoskodjék.

De a debreceni egyház még akkor nem is akarta magát kivonni ezen kötelezettség alól, sőt büszkén hivatkozott a tanárválasztás körüli befolyását megszorítani törekvő egyházkerülettel szemben arra a körülményre, hogy ők jogaik fejében öt tanári lakást adnak, azokat fentartják, szükség esetén újra építik.

Erre vonatkozólag van a városi levéltárban egy az egyház hivatalos pecsétje alatt Komlóssy Dániel főnotárius aláírásával ellátott, eredeti példányban meglevő okmány, melynek címe: „A helybeli ecclesiától a Superintendentialis gyűlésre küldött deputatusoknak adott instructio protocollum formában die 29 szept. 1821. Kiíródott cikkelye a debreceni hely. vallást tartó ecclesia 1821-ik esztendőben szept. 29-én tartott gyűlése jegyzőkönyvének!” Elmondja benne az egyház, hogy a meghalt Simonffy Sámuel, debreceni egyházi kurátor írásai között találtak olyanokat, melyek az egyházra vonatkoznak, s ezek közt egy Relatiót „melyet még 1818-ik esztendőben nov. 25-én maga kezével készített és mely ezen ecclesiához volt intézve, de annak átaladása elmaradt.” Mivel ebben éppen azon tárgyról van szó, melyek a múlt egyházkerületi gyűlésen tárgyalattak s a következő gyűlésen is tárgyalatnak, ezért ezen Relatiót tárgyalják, s a deputatusok instructiójába is beveszik, hogy az egyes kérdésekre mit válaszoljanak. Az egyházkerületnek 1818-ban kelt ama végzésére, hogy az egyházkerületi pénztárba a 6 communio alkalmával begyűlt perselypénzt fizesse be a debreceni ecclesia épüget, mint a többi ecclesiák, azt felelik, hogy az méltányos lehet a többi egyházak részéről, de a debreceni egyházat azzal nem lehet terhelni, miután a debreceni egyház másképen segíti a kollégiumot, mely az egyházkerületé. Majd így folytatja: „32 esztendőök óta itten a professori katedrák, hol egyik, hol másik 14 izben maradtak üresen és ugyanannyiszor kellett és kell azokba másokat állítani. Ezek közül némelyek költöztetése és tisztességes fogadása, másoknak házassága, másoknak halála és temetése költségbe kerültek és kerülnek. De mindezeket ez az ecclesia sohasem sajnállotta, főképen azért, hogy a tanítóknak tisztességet tegyen és a hivatalhoz kedvet szerezzen. Ez az ecclesia öt tiszt. professor uraknak vagy tanítóknak ad szállást, ezeknek az épületeknek udvaraikkal együtt tisztán és esinosan

¹ Pécsi Imre levele 1818. jul. 13-áról a tiszt. helybeli consistoriumnak.

² U. o.

³ Egyházk. j. k. 1765. jun. 6.

¹ U. o. 1782. jan. 6. p.

² U. o. 1792. apr. 23-28. 5. p.

való tartása, a *commoditasoknak* vagy *szaporítása*, vagy a benne lakók *kivánsága* szerint való *alkalmaztatása*, *egyszóval csak az apró-cseprő reparációk és változtatások is annyira mennek, hogy csak azokra magokra nem hogy a kérdésben lévő 6 publicatio, de a kollégiumtól fennmaradó 29 publicatio sem elég.*¹ Aláírva: Kiadta Komlóssy Dániel m. k. hites fonotarius. Rá van nyomva az egyház pecsétje.

Kitűnik ebből, hogy :

1. 1789. óta az egyház nem fizetvén az 1756. óta fizetett egy tanárt, ennek fejében tartozott a *tanárhivással kapcsolatban felmerült költségeket*, a költöztetés, fogadás költségeit, házassági, s temetési költségeket viselni.

2. 1821-ben saját állítások szerint 5 tanárnak (tehát nem négy) adott az egyház szállást. Tehát azóta egy lakást az egyház elvont rendeltetésétől.

3. Ezen lakások épületeit és udvarait köteles volt az egyház *csinosan* tartani.

4. A lakásokban a *szobákat* (*commoditasok* alkalmaztatása) tartozott esetleg *reparálni, átalakítani a benne lakók kivánsága szerint és szükség esetén újra kellett építeni a lakásokat.*

Az egyház négy tanár számára napjainkban is ad lakást, tehát a haszonélvezeti jogot nem tagadja. Sajátos jelenség mégis, a mi 1858-ban történt. Ugyanis 1858-ban a debreceni egyház nem tett eleget az egyházkerület ama kérésének, hogy a *szolgalmi jog* nevezett telkekre bekebeleztessek. A debreceni egyház erre 1859. febr. 11-én 21. sz. a. a következő végzést hozta: „A helybeli főiskolai gazdasági választmány mult 1858. évi dec. 15-ről 331. sz. a. hozott határozatát oly kérés mellett teszi által, hogy ahoz képest a debreceni egyház tulajdonai közé tartozó azon házakra, melyeken azon szolgalom uralkodik a főiskola javára, hogy tanári lakul szolgálnak, a bevallás alkalmával ezen egyháztanács a főiskolát illető azon szolgálmat a telekkönyvbe bejegyeztetni sziveskedjék. Végzés: *Ezen egyháztanács az egyháznak a szoba hozott 4 házak mint tulajdon felett való szabad rendelkezési jussát, valamint eddig, úgy ezentul is hűen és sértetlenül megőrizni kívánván és hivatali mulasztatlan köteletségének esmérvén, annál fogva ezen egyház, mint a főiskolának jóltevője és pártfogója által a főiskola iránt a 4 házak használatának odaengedésével eddig tanusított jótéteményt és pártfogói kegyeletet szolgálomnak canonsaltatni el nem ismeri, annál kevésbé azt az egyház jogai serelmére és megsemmisítésére be sem jegyeztetheti.*“²

Hogy ez a végzés a történelmi előzményekkel, s különösen a debreceni egyház korábbi hivatalos nyilatkozataival milyen ellentétben van, azt tovább részletezni az elmondottak alapján felesleges.

A debreceni ref. egyház gondnoka 1891. máj. 31-én a gazdasági tanácshoz intézett levelében kérte az egyházkerületet, hogy a 4 tanári lakás lakbérére (akkor 1200 forint), a költségvetésben tüntetessék ki.

Ide vonatkoznak még az 1893. évi 220. sz. és 1902. évi 31. sz. egyházkerületi végzések, melyekről már fentebb szólottunk.

Kétségtelen, hogy az öt tanári lakásra vonatkozólag az egyházkerület és a debreceni egyház közti jogviszony rendezése körül legfontosabb kérdés annak a

megállapítása, hogy az *egyházkerület, a debreceni egyház és Debrecen városa milyen viszonyban voltak egymással.* Erre nézve az eddig elmondottakon kívül még a következőket jegyezzük meg.

A legrégebbi idők óta ugy az egyháznak, mint a kollégiumnak a város volt a pátrónusa. Egészen 1752-ig a város fizette a papokat és tanárokat, valamint adta és fentartotta a lelkészi és tanári paróchiákat. A kollégiumot a város tulajdonának tekintette mindig és pedig méltán. Így 1628-ban „rector scholae Debrecen“-ről beszél a tanács, így nevezi 1638. és 1641-ben is.¹ Még Cs. Komáromy György is azt mondta 1715-ben. egy fentebb idézett városi tanács végzésben, hogy a kollégiumnak nincs is semmi szüksége fundatiora, mert a város tartja fenn. Tényleg Debrecen városa annyira hű gondozója volt a saját kollégiumának, hogy még 1752-ben is, a mikor a város eltiltotta a segélyezéstől, alázatosan kérte a királyt, hogy engedje meg „ut praefatos ministro omnes ecclesiae et scholae in possessario et usu ulterius quoque elementer conservare dignetur.“ (= hogy az egyháznak és az iskolának elősorolt hivatalnokait fizetésük élvezetében tovább is megőrizni méltóztassék.² Pécsi Imre is fenti levelében még 1811-ben azt mondta, hogy „a mi ecclesiáknak és iskoláknak a város a pátrónusa.“

Jellemző azonban, hogy a város által nyújtott segélyt lassanként az egyház úgy tüntette fel, hogy azt ő adja. Érdekes e tekintetben 1822-ből egy felterjesztés, melyet Komlóssy Dániel vitt fel a konventre, mentségül némely vádakra, melyeket a debreceni egyház ellen hoztak fel.

Vádoltatott a debreceni egyház emez irat szerint: 1. *independentismussal*, 2. *insubordinatióval*, vagyis az *ecclesiai felsőség iránt való engedetlenséggel.*

Utóbbi váddal azért illettettek szerintünk, mert ragaszkodnak a tanárválasztás körül gyakorolt jogokhoz. Ehez való jogokat bizonyítják azzal, hogy a *tanárokat fizetik, lakásokat adnak, azokat reparálják, átalakítják stb.* Majd így folytatják egy fordulattal: „Ezenkívül vagynak a nemes városnak *beneficiumai*, melyek a többi professorokkal is közök, minemük a ház után való földek, a tavaszi földek, kaszáló, fadeputatum, bordeputatum helyett pénz fizetés, az is in duplő, buzabeli deputatum stb.“³

Tehát a város adományait is úgy sorolta fel az egyház, mint a melyeket ő ad.

Ezt egészen merészen állította mindig a debreceni egyház, s talán ma is mosolyoghatnánk azon okoskodáson, a melyet 1822. jan. 13-án Pécsi Imre kerületi főgondnokhoz írott egyik levelökben olvashatunk, a mely levelet egy rájuk nézve sérelmes határozat ügyében írtak. Ebben a következő jellemző mondas van: „Az idevaló kollégiumot mindjárt a reformáció után a város, vagyis ecclesia fundálta és azóta mint fundatrix a maga patronusi jussát és directióját nemcsak a tanulókra, hanem e professorokra is fentartotta.“⁴

A város pénzén bizonyára könnyű volt az ecclesiának kollégiumot fundálni!

De hogy a fundáló (?) debreceni egyház mindannyiszor, valahányszor a városra lehetett háritani a

¹ Városi levéltár: Ecclesiát illető iratok közt.

² V. j. k. 1752.

³ Városi levéltár: Eccl. ill. iratok közt.

⁴ Városi levéltár: Eccl. ill. iratok közt.

¹ Városi levéltár: Ecclesiát illető iratok.

² Gazdasági val. gy. 1859. márc. 26-án 78. sz.

kiadásokat, tényleg a város nyakába tolta (hiába volt szerintök az ecclesia és város egy és ugyanaz) erre jellemző eset az is, hogy 1802. óta ismét a város fizeti az egy tanszék terhet. Tehát úgy látszik, hogy a *debreceni egyház meg tudta vonni a szoros határvonalat a saját kasszája és a város kasszája között, s ha teherviselésről volt szó nem alkalmazta azt az elvet, hdgy a város és ecclesia egy és ugyanaz.* Hogy a város fizet bizonyos ecclesiái terheket, azt úgy magyarázták meg 1822. jan. 30-iki iratukban, hogy „Ennek fundamentumát az teszi, hogy az ecclesiának számos tagjai mind a bellica, mind az oeconomica Casákba és egyebekbe is nevezetes praestatiókat tesznek esztendőnként és mind az alsóbb, mind a felsőbb tudományokat tanító 9 praeceptor és 4 professor ecclesiánk oskolájához tartoznak.”¹

Tehát, mivel az egyház tagjai adóznak a városnak úgy hadi, mint házi pénztárába, ez a jogcim. De ugyanezt a jogcímet a katolikusok is felhasználhatták volna. A ki világosan akart akkor látni, s akar ma is látni, az egyház adományának csak azt tarthatja, a mit az egyház, s nem a mit a város adott.

Végül hangsúlyozzuk, hogy ha az egyház „tulajdonának” tartja az említett 4 (helyesebben 5) tanári lakást, akkor ugyanazon joggal követelhetné az 1784-iki *Relatio* alapján, mint tulajdonát a kollégium azon telkét is, melyen a kollégium ma áll, mert akkor az egyházkerület egyenlő fokon sorolta eme házakat és a kollégium telkét a kollégium ingatlanai közé.

Az sem hagyandó figyelmen kívül, hogy a mikor a debreceni egyháznak a tanárválasztás körül gyakorolt jogai megállapítottak, illetőleg mikor a vita tolt ezen kérdés körül, az egyház mint legnyomósabb érvre a tanári lakások fentartására s újra építésére hivatkozott, tehát ha jogait nem óhajtja napjainkban sem megrövidíteni, úgy kötelezettségeit sem volna helyes megszüntetni vagy kisebbiteni.

A történelmi előzmények kétségtelenné teszik ennek a négy, illetve öt lakásnak városi eredetét és főiskolai rendeltetését. Kétségtelenné teszik 1. hogy ezeket maga az egyház is ünnepélyesen, örök időkre átadta a főiskola céljaira, azon idők nyelvén szólván „tanári lakásokul”, mert ennél praegnansabb kifejezéssel ama főiskolai célt azon idők gondolkodási módjában, felfogásában, terminológiájában már lehetetlen volt megjelölnie; 2. hogy az egyház tulajdonjogának sohasem volt és sohasem lehetett más értelme, minthogy az adó, fentartás, reparálás, újra építés összes terheit viseli, a mint az egy patrónushoz illik, a mint ezzel az egyház büszkélkedik mindig, a mikor jogairól beszél. Szerintünk tehát az egyedül lehetséges méltányos és az egyházra nézve is jelentékeny anyagi előnyökkel járó megoldás csakis az lehet, hogy az egyház ezeket a lakásokat a földekkkel együtt bocsássa át a főiskola örök tulajdonába. A tulajdonjoggal járó patronusi terhek megszünte, a melyek tulajdonképpen szintén recompensatio tárgyát képezhetnék, így is jelentékeny anyagi előnyhöz juttatja a debreceni egyházat. Ez lehet véleményünk szerint az 1902. évi 31. sz. kerületi határozat intentiója is, a melynek a debreceni presbyterium újabb megfontolás után, reméljük saját jól felfogott érdekében eleget fog tenni.

Referens.

¹ U. o.

Templomszentelés, és egyházmegyei közgyűlés Temesváron.

Hazánk déli részének hirneves városában, Temesváron nevezetes és szép ünnepet ült a közel mult napokban a református egyház.

E ponton is hajlékot emelt Isten dicsőségére a buzgóságos szeretet. Ez a hajlék elkészült immár. Magasztos rendeltetésének okt. 19-én adatott át a lelkek szárnyaló érzései között.

Közel- s távolról sokakat vonzott Temesvárra e ritka és nevezetes esemény. Az egyházkerület is fényesen képviselve volt, mert megjelent ott Gróf Dégenfeld József főgondnokunk, és püspökünk képviselőjében Zsigmond Sándor egyh. ker. főjegyző. A békébánáti egyházmegye sok tagja által jelent meg, a mit azon körülmény is elősegített, mert őszi közgyűlését is a templomszentelés alkalmából Temesvárra tüzte ki.

A tágas és szép imaterem említett nap 9 órájára megtelt közönséggel, melynek sorában ott voltak a helyi hatóságok testületek, és egyházak képviselői is. Az éneklés elhangzása után az egyházmegye új eszperese: Dombi Lajos ment fel a szószékre és szép imádságban kérte az Isten megszentelő kegyelmét az új hazra. Azután Zsigmond Sándor kerületi főjegyző tartott magvas egyházi beszédet Máté 17. r. 1—8. versei alapján. Majd Futó Zoltán az egyházmegye ékes szavu, édes beszédü főjegyzője mondott szép urvacsorai beszédet és imádságot, mire Szabó János körös tarcsai lelkész elment az urvacsorai szent jeleket kiszolgáltatták a szép számban odajárult közönségnek. A végső imádságot Temesvár országos hirü, költő papja: Szabolcska Mihály tartotta. Egy ifju párt Bereck Sándor szegedi lelkészársunk bocsátott el ker. intések között az élet útjára. Volt még gondoskodás egyebekről is, hogy Istennek népét égi mannával táplálják, de más szolgálatra nem vala szükség.

Délben fényes közebed volt. Melyen megjelentek Temesváron előkelő, magas állam vezér emberei is. Ott volt egyebek között a főispán, a polgármester, a táblai elnök, stb. Gróf Dégenfeld mondotta az első köszöntést a királyra. Azután több hatalmas, szép beszéd hangzott itt el egyesekért, nagy eszmék győzelmeért.

Mi is azt mondjuk, lelkünkben kívánjuk, hogy álljon örök időken át Temesvár városában az evangéliumi igazságok hirdető csarnoka. Mutassa e tévelygő kornak a helyes irányt, mely felé a népnek törni kell, ha Istent és hazát igazán szeret.

Másnap vette kezdetét az egyházmegyei közgyűlés, óriási hosszú tárgysorozattal. Azt jószolgattuk, hogy csak a hét vége vezet haza bennünket, de három nap alatt mégis sikerült mindent elvégezni.

A gyűlés kezdete ünnepélyes cselekményekkel bővülködött. Az új esperesnek beiktatása, a Szabó János üresen hagyott székének betöltése ezuttal történt meg. Dombi Lajos letévén az esperesi esküt, előbb elnöktársa dr. Hajnal István üdvözli őt diszes, bár sok gondot adó állásában. Majd a papság nevében Szereslelei Sámuel szól hozzá öröteljes beszédében. Mire az új esperes is elmondja az ő székfoglalóját, melyben azt hangsúlyozta, hogy ő senki felett nem kíván uralkodni, hanem munkával akar mindenk előtt jó példával járni. Bizony az tagadhatatlan, hogy a békébánáti esperesnek bőséges részt kell kivenni a munkából. Remény és bizalom érzelmeinek élénk nyilváni-

tása mellett foglalta el székét esperesünk. Adjon neki az Isten erős lelket a szép és nagy munka végezésére.

Új tanácsbíró is esküdt fel világi részről, Dr. Bodoki Zoltán orsz. képviselő személyében.

Az esperesi jelentéshez — mely előre megküldetett — sokan hozzá szólnak; azon célzattal, hogy azok a hiányok, melyeket a jelentés egy vagy más helyről, egy és más tekintetben feltüntet, azok elenyészenek. Egyébként az esperesi jelentés sok jó dolgot, de némely tekintetben hanyatlást is tár fel. Különösen a vallásérkölesi élet, a hitbuzgóság, a keresztyén munka tekintetében. A hanyatlás megállapítására javaslatok is tételnek. Így nevezetesen, mivel a tapasztalat, hogy az ifju lelkészek és tanítók, mikor az életbe kijönnek, nem hoznak magokkal a tudomány mellett elegendő hiterőt, belső lelki kegyességet, munkakedvet, erkölesi szilárdtságot, a bűnök ellen küzdeni tudó jellemet, indítványozva lett, hogy e jelenségekre hívassék fel az egyházkerület figyelme és hasson oda, hogy a pap és tanítóképzésünk új alapokra fektetessék. Vallástanításunk is fellelte fogyatékosnak találta népiskoláinkban. Hibás az egész módszere tanításunknak, hibás a tanterv és a tankönyvek, e tekintetben is sürgetjük a javítást, a gyökeres változtatást, mert nekünk más népet kell nevelnünk népiskoláinkban, mint a milyen most alkotja gyülekezeteinket. Reméljük, hogy egyházmegyénk ezen törekvéseinek méltatása elől az egyházkerület sem fog sző nélkül kitérni.

Az egyházmegye lelkészi nyugdíjintézeti alapszabályai is némely pontjaiban módosítottak. Az egyházmegye tanítószága megalkotta az ő tanító-egyesületét, alapszabályai megerősítették. A Kánoni látogatások jegyzőkönyvei alapján az egyes egyházokról hű kép tárul fel az egyházmegye előtt. Itt-ott lüktet az erő, a tevékenység szelleme, de itt-ott pangás és romlás tünete is látható. A lelkészegyesület tárgyalta a *Konfirmációi Kátek* ügyét, melyre pályázat volt kihirdetve. A bírálók szerint — bár elismerés illeti buzgalmukért a pályázókat — de mivel tartalom, terjedelem és kidolgozás tekintetében egy sem kifogástalan, a pályadíj nem adható ki egy munkának sem. Ezuttal 5 pályázó volt.

Még csak azt említem meg, hogy az egyházmegye felosztásának kérdése ezuttal nem foglalkoztatta a gyűlést. Addig is, míg ez a kérdés akár jobbra, akár balra eldöntetik, mindenkinek legyen keze és szíve az Isten országának ekeszarván, szántsunk, vessünk, hogy nem sokára arassunk is.

Fekete Gyula.

IRODALOM.

A protestáns népiskolai vallástanítás módszertana. II. kiadás. Irta Dr. Kiss Áron Budapest. Kókai kiadása.

A magyar tanügyi irodalom jeles munkása dr. Kiss Áron sok olyan elvet hangoztat eme művében, a mely elveket minden református tanítónak követnie kell a vallástanításnál. Különösen napjainkban, a mikor a gyermek ébredező hite annyi veszedelmes befolyás által térített el helyes irányától, nagyon időszerű annak a hangsúlyozása, hogy a gyermek hitének megszilárdítása végett mindazok, kik a gyermek szellemi fejlődésére befolyással bírnak, egyöntetűen járjanak el s

a mit az egyik épít, ne rontsa le azt egy másik. A nagy reformatiót előidéző okok egyik legnagyobbika az volt, hogy az egyház és a józan ész fellegása közt áthidalhatatlan ellentét támadt. Szükséges tehát szerző szerint, hogy a *vallásos nevelés a protestantismus szellemében intéztessék, azaz ne tartalmazzon oly dolgokat, melyeknek a gyermek a vallási órára következő természettudományi vagy mennyiségtani órákon ellenkezőjét fogja hallani, vagyis a protestáns vallástanítás anyaga a mai vallásos műveltség színvonalán álljon.*

Református elemi iskolában lelkiismeretes s vallásos meggyőződésű tanítónak könnyű keresztül vinni az ilyen irányú vallásos oktatást, mert ugyanazon egyén tanít minden tantárgyat, de nekünk úgy tetszik, hogy ezt a helyes paedagógiai tapintatra való megjegyzést első sorban *gymnasiumainknak kellene megszívlelni*, a hol a szakrendszer mellett könnyen megtörténhetik, hogy más tanár részéről egyetlen megjegyzés is, ha az minden rossz akarat nélkül hangozott is el, képes lerombolni a vallástanár által gondosan lerakott alapot. Szerző a vallástanítás alapjának a megvetését a szülei háztól követeli, mert a vallásos érületnek a fundamentumát az egészséges családi élet képezi, valamint az a helyes tapintat a szülék részéről, mely a keletkező vallásos érzelmekkel s tudásvágygal szemben a helyes eljárást meg tudja találni. Sajnos, kevés szülő van olyan, a ki a keletkező vallásos érzelmeket helyesen tudja irányítani, pedig ez biztosítaná a tanító későbbi munkáját is. Még kevésbé veszik figyelembe a szülék azt a másik követelményt, a mit szerző szintén helyesen említ fel, hogy t. i. a házi fegyelmézést a vallásosság szolgálatába állítva, a fegyelmézést természetesen gyakorlják. Jó psycholognak kellene lenni minden szülőnek s a gyermeket tanulmány tárgyává tenni és ha tudjuk, hogy bizonyos körülmények közt rosszat tesz, óvni kell őt azon körülményektől. Az iskolába adás napja pedig legyen szent nap, ünnep a gyermekre nézve, minek a szülék is nagy fontosságot tulajdonítsanak.

Szerző az után részletesen foglalkozik az iskolai vallásos neveléssel, melynek négy fokozatát különböztet meg. Az első vagy előkészítő fokozat az, I–II. osztályban Isten megismerésére vezet. A második vagy bibliai fokozat a III. osztály tananyagát képezi. Ezen körbe tartoznak a bibliai történetek, biblia ismerete és bibliaolvasás. A harmadik, vagy katechizmusi fokozat a IV. osztályban foglal helyet, a negyedik fokozat az egyháztörténettel foglalkozik. Mindenik fokozat tárgya lásánál részletesen foglalkozik a tananyaggal, tanmenettel és a tanmóddal. A vallásos nevelést befejező konfirmációi oktatásnak külön fejezetet szentel, függetlenül pedig az imádság és énektanítás módjával foglalkozik.

Dr. Kiss Áron művét nemcsak a tanítóképezdek használhatják gyümölcsözőleg, melegen ajánljuk ezt a működő tanítók figyelmebe is, kik szintén sok helyes irányelvet meríthetnek belőle.

A magyar irodalom története. Ilyen című két kötetben megjelenő új munkának első füzetek fekszik előttünk. Szerzője Acsády Ignác, kiadója az Athenaeum. Mikor új munkának nevezzük, akkor nemcsak megjelenése idejére gondolunk, hanem arra a szellemre, arra a felfogásra is, mely benne megnyilatkozik. Nem kell az olvasónak sokat lapoznia a munka eddig megjelent részében és meggyőződik, hogy Acsády könyve

semmiféle eddig megjelent magyar történethez nem hasonlítható. Egyikből sem domborodik ki olyan élesen, hogy ezt a nemzetet a benne kialakult néposztályok összessége tartotta fenn, hogy dicsőségében ép oly része van a munka bajnokainak, mint kardforgató vitézeinek. Acsády az első, ki a földmivelő jobbágyot, az ipar és keresdelem uttörőit és felvirágoztatóit a szellem, a gondolat hőseit az őket megillető helyhez juttatja a magyarság ezeréves történetében. Egyiknek sem kedvez a másik rovására, mindegyik egy-egy színe a képnek, melyet a magyar históriáról fest, egy-egy színe, mely a többihez simul és valamennyivel nagy harmoniába olvad össze. Nem csak azt mutatja meg Acsády, hogy mint küzdött a magyarság fennmaradásáért, hanem azt is, hogy mint használta fel a kivívott eredményeket, mint illesztett minden megszerzett követ államiságának mind magasabbra emelkedő épületébe. Megrajzolja a magyar nemzetet a harctéren, meg otthona meghitt körében, magánéletének legjellegzetesebb vonásaiban, Majd szervező, majd fenntartó, majd alkotó geniuszát csodálatja meg velünk, a nélkül, hogy a szempontok sokfélesége, a világitás, a színek változatosága és különfélesége megzavarná történeti képének egységét. Valóban az egész magyar nemzet története ez, nem csak elfogásában juttatván kellő helyet a nép minden rétegének, hanem feldolgozása módjában is megemlékezőn róluk. Mert mindenek egyforma élvezettel olvassák, a tudósok, a munkában feldolgozott óriási anyagnál, az eredeti kutató tanulmányok sokaságánál fogva, a laikusok pedig előadása világossága és könnyedsége folytán. Nyelve, stílusának emelkedettsége soha sem válik a könnyű megértés akadályává. A munka értékét, a szélesebb körű olvasó közönség szempontjából, növeli aránylagos rövidegsége a kiállítás fénye. a szöveg közé szorított illusztrációk sokasága és a mű olcsósága, a mennyiben egy egy füzet ára 60 fillér, az egész negyven füzetes munkának bolti ára pedig füzve 24 korona lesz.

KÜLFÖLD.

Képek az ausztriai evangéliumi mozgalomból.

(Folytatás.)

IV. A mozgalom és a klerikalizmus.

Az államok története szomorú tanubizonyságot tesz azon tényről, hogy, a hol a klerikalizmus tulsúlyával reánehazódott a népekre, a haladás elve nem érvényesült, a felvilágosodottság helyett a nép butítására irányuló tanok uralkodtak. A művelt emberiség fájdalommal tekint a román államokra, a melyekben a klerikalizmus régi hatalmuk visszaállítására minden elképzelhető eszközt felhasználnak, nem véve tekintetbe az illető nép óriási elmaradottságát, azon súlyos állapotát, a melybe őt aknamunkájuk döntötte. „A konfessiók különbözősége magában véve lelki gazdagság és ennél fogva az erő forrása“ így ír egy német egyházi író. A mi Ausztriában, Franciaországban, Belgiumban, Itáliában és Spanyolországban hiányzik, az nem más, mint a konfessiók különbözősége. A katolikus vallás egyeduralma ezen államokra nézve valóban áldástalan. Bármely felvilágosodott osztrák katolikus nem kívánhat jobbat, mint a rómaellenes mozgalmat s a nagynémetek által megindított, mozgalomban semmi kivetni va-

lót sem találhat, legfeljebb sajnálhatja, hogy oly későn érkezett el. Egy oly elcsenevészedett társaságot, mint az osztrák katolikusok, skorpiókkal kellene ostorozni, hogy önmaga megújítására fölébredjen.* Minden katolikus országban megindult már a mozgalom s újjászülő hatását mindenütt érezteti. Nem csak a számos áttérés, hanem az abból keletkező erkölcsi haszon miatt is minden felvilágosodott embernek örömmel kell idevölni az ausztriai evangéliumi mozgalmat.

De vajjon Róma alázatos szolgálói, a lelkiismereti szabadság zsarnokai örömmel üdvözlük a felkelő napot, a mely sötét tanyájukra bevilágít? Vajjon az új idők szele kiverte-e fejükből azon agyrémet, hogy a középkornál idealisabb kor nem lehet s annak vissza-idézésére kell törekednie a fekete ruhás seregnek? Ausztria szomorú klerikalizmus alakjaiban semmi változás sem iörtént gondolkodás tekintetben, legfeljebb dühök lett ádázabb, gyűlöletök mérgesebb. Minő vakmerőség kell ahoz, hogy őket kizavarják a semmittevésből s haragra keltsék! Harcolnak is most már ők, de nem az ész és a munka tisztességes fegyverével, hanem szitokkal, rágalommal mindaz ellen, a mi protestáns.

Magától értetődik, hogy még a leghatásosabbaknak ígérkező fegyvereket is előveszik a klerikalizmus, hogy a reájok nézve kényelmetlen mozgalmat elfojtsák. Azonban a pásztorlevelek, a szentség kitévése, körmenetek és bucsujárások gyakran a legelőkelőbb körből származó egyének részvétele mellett, vitázó egyházi beszédek, a melyekben a világi papok és a szerzetes lelkészek a legyalázatosabb dolgokat fognak reá a protestánsokra, mindezek nem képesek a mozgalmat lecsillapítani. A katolikus gyűléseknek is ez volt pedig a céljuk. Az ingadozókat meg akarták erősíteni s az ellenzék elnyomni. Katolikus gyűlés volt 1901. aug. 25. Leitmeritzben (Csehország) s ugyanakkor Kremsierben (Szilézia). amaz a német, ez a cseh katolikusok számára. Továbbá 1901. szept. 7. és 8. Olmützben tartottak a klerikalizmus gyűlést az evangéliumi mozgalom ellen. Azonban a rendezők ezen gyűlésekkel ugyancsak felsültek; a hivek egyáltalában nem jelentek meg azokon az óhajtott számban. Mig ellenben az ugyanazon időben megtartott tiltakozó gyűléseket sokkal jobban látogatták. A leitmeritzi katolikus gyűlésen alig jelent meg 1000 ember, addig ugyanakkor a német nemzeti gyűlésen ötszörte több látogató volt. Nem hiányzott a katolikus gyűlésen a protestánsok nagymérvű gyalázása sem. Schachleiter atya a következő rágalommal mulattatta hallgatóit. „A protestánsok, a kik keresztyénységüket elvesztették, minket is tönkre akarnak tenni.“ Pohl kanonok úgy tekintette beszédében a gyűlést, mint tiltakozást a hazaáruló radikalizmus ellen és azt mondta, hogy a liberalizmus mérges gyökereit Luther Márton reformációjában kell keresni. Ezen kiméletlen kifejezések dacára is a gyűlést nyugodtan megtarthatták, sőt üdvözlő sürgönyökre hódolatteljes köszönetet kaptak a császártól. Ellenben a tiltakozó gyűlések felett erősen örködött a rendőrség s midőn Dr. Eisenkolb Leitmeritzben a klerikalizmusnak a felvilágosodást elfojtani akaró törekvéséről beszélt s a körmeneteket érintette, a gyűlést feloszlatták.

Rév, 1902. okt. 19.

(Folyt. köv.)

Veress István,
ev. ref. lelkész.

* Karl Jentsch in Nr. 34. der Zukunft. 1902.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Válasz, a f.-szabolcs e. megyebeli egyházakhoz megküldött névtelen iratra.** Az elmúlt napokban kelet és aláírás nélkül egy nyomtatvány küldött szét egyházainkhoz, mely tanácsokat ad — igazán egészen amerikai módon — arra a kérdésre, kiket választaszának meg egyházaink a közelgő tisztújításnál a világi bizalmi állásokra? Nem hiszszük ugyan, hogy egyházaink ily névtelen iratokra adnának valamit s azt is belátjuk, hogy az ilyen — az igazi keresztyén műveltség magaslatán éppen nem álló — tamadással foglalkozni sem érdemes, de tekintettel arra, hogy az ilyen, egyházi közéletünkben eddig még szokatlan hangok legjobb világi férfainkat elriasztják egyházunk ügyeiben való nagybecsű közremunkálásuktól: kötelességünknek tartjuk az ellen felszólalni és a névtelen irat elleni helytelenítésünket nyilvánítani. Valótlan a Gecsy Albert gondnok ur elleni támadás tartalma, mert csak e. megyei és kerületi jegyzőkönyveinket kell megnézni s azokból kiderül, hogy a mi szeretett gondnokunk ott is volt, szolt is, tett is mindenütt, a hol kellett. Azt durván letagadni nem lehet, és igaz elvű férfinak még a korteskedés hevében sem szabad. Kicsinyeskedés a ruházatra vonatkozó megjegyzés. Nem a ruha teszi az embert — ez régi igazság s komoly férfinak nem illő gyermekeskedés, akár egyikünknel, akár másikunknál a ruházat hánytorgatása, mikor a művelt ember tudja, hogy az a célszerűség dolga. Értelmetlenség, vagy legalább is tapintatlanság oly érdemes férfiaknak mint Vay Peter és Jármy Miklós uraknak mellőzése a névtelen részéről, mert ő nem tudja, hogy a két érdemes férfit egyházaink közigazgatási és bírósági ügyeinél alig-alig nélkülözhetjük. Ennélfogva mi a névtelen iratot a leghatározottabban elítéljük s arra kérjük egyházainkat, hogy azt komoly figyelemre se méltassák. A közelgő tisztújításnál induljanak saját legjobb meggyőződéseik alapján hitelveink, egyházalkotmányunk szerint a valódi keresztyén szabadság és kormányférfiainkat bizonyára jól ismerő igaz felátásuk utmutatása mellett s azt a sajnálni való iratot tegyék félre s felejtsek el. Kelt, Mihálydiban és Balkányban 1902. okt. 26. *Ujfalussy Béla* e. ker. világi főjegyző, *Nagymáté Albert* e. m. főjegyző.

— **Egyházkerületi tanácsbíróválasztás.** November hó 8. napján bontotta fel s vette számon az azzal megbízott küldöttség azokat a szavazatokat, a melyek a Némethy Lajos debreceni lelkész halálózása következtében megürrült egyházkerületi tanácsbíróvágra beadattak. Ezek szerint Szeremley Sámuel h.-m. vásárhelyi lelkész 444, Dicsőfi József debreceni lelkész 279 szavazatot nyert és így a most megejtett 2-ik szavazás folytán Szeremley Sámuel lett megválasztva egyházkerületi egyházi tanácsbírónak.

— **25. éves tanári jubileum.** Folyó hó 1-én ünnepelték Miskolcon dr. Kovács Gábornak, a református főgimnázium érdemes igazgatójának negyedszázados tanári működését. Az üdvözlők sorában első volt Kun Bertalan püspök, ki rendkívül meleg szavakban fejezte ki elismerését az ünnepelt iránt. Őt követte *Pataky Sándor*, az igazgató-tanács elnöke, majd *Szabó Barna*, a tanári kar legidősebb tagja, aztán *Szűcs Miklós* mérnök, az ünnepelt egyik volt tanítványa, végre *Lengyel Miklós*, VIII. o. tanuló, ki az összes tanuló ifjuság nevében üdvözölte a szeretett igazgató-tanárt. A jelenlegi s volt tanítványok egy 500 koronányi összeget nyújtot-

tak át az ünnepeltnek, hogy azt a főgimnáziumban szegény tanulók segélyezésére nevét viselő alapítványul tegye. Dr. Kovács Gábor az összegyűlt összeget azzal a kijelentéssel vette magához, hogy azt 1000 koronára fogja kiegészíteni.

— **Tanügyi bizottsági ülés.** Egyházkerületünk középiskolai tanügyi bizottsága nov. 4-én tartotta meg rendes őszi ülését Debrecenben, hogy az őszi egyházkerületi közgyűlés elé viendő tanügyi kérdéseket előkészítse. Mindegy harminc tag jelent meg a tanácskozáson, melyen Kiss Áron püspök és Degenfeld József egyh. ker. főgondnok elnökölték. A 24 számra menő tárgysorozat igénybe vette a délutáni időt is. Az előadói tisztet Dóczy Imre gymn. felügyelő teljesítette s elsöben is terjedelmes jelentést olvasott fel az egyházkerületi középiskolákban megejtett látogatásainak eredményéről. A jelentés tüzetesen foglalkozik az egyes tanintézetek minden irányu ügyeivel, azoknak igazgatási s tanulmányi kérdéseivel. Kiemeli az észlelt haladást, a fejlődést, de tapintatosan reá mutat a hiányokra is, jelentkezenek azok bár mely oldalról. Általános tapasztalásként kielégítő, sőt többször a középiskolák nagyobb részénél örvendetes állapotot konstatál. Az állami főfelügyelet gyakorlása alkalmával tett észrevételek is teljesen megnyugtató helyzetről tanuskodtak. A felügyelő jelentésében kiterjeszkedett a személyi változásokra is. Felsorolta a tankönyvátvitások eredményét, mely alkalommal egyik gimnáziumnak figyelmébe ajánlatot, hogy az ide vonatkozó rendelkezésekhez jövőre szorosán alkalmazkodjék. Érdekes volt a játékdélutánok sorsáról szóló kimerítő jelentés. Ebben konstatálja a felügyelő, hogy a játékdélutánok létesítésének igen sok akadálya van. Ellene van a közfelfogás, mely úgy tartja, hogy az egészséges kis városi levegőn élő tanulónak a torna órákon kívül, melyeken ugyis jó részt a szabadban rendgyakorlatok foglalkoztatják a növendékeket nincs szüksége külön játékdélutánokra. De a tanárok sem érzik magokat kötelezetteknek, hogy a rendes heti óraszámokon kívül játékdélutánokon foglal kozzanak a tanulókkal, külön díjazás nélkül. Így aztán e délutánok sorsa nagyon is változatos, mert a hol a díjazás felvételét a fentartó testület költségvetésébe, ott játéktér nincs, a hol játéktér van, ott nincs díjazás s így a játék elmarad. Jelentést tett a felügyelő a kollégiumi ösztöndíjjal ellátott két budapesti bölcészethallgató (tanárjelölt) szép előmeneteléről. Ide vonatkozólag olyan értelmű javaslatot terjeszt a tanügyi bizottság az egyházkerületre, hogy a két ifjut külföldi tanulmányozás céljából még egy évig segítse. Megjegyezzük, hogy miután ezt az ösztöndíjat a debreceni főiskola a bölcészeti fakultás évi jövedelméből folyósítja: helyenvalónak tartottuk volna, hogy ez a jelentés a főiskolai igazgatótanács elé terjesztessék, és nem ide. A szükséges gymnásiumi vallásitanítási kézi könyvek megírása érdekében olyan értelmű javaslat megy fel az egyh. kerületi közgyűlés elé hogy a gymn. 1. és 2-ik osztály tankönyvének vázlata megírására nyílt pályázat hirdettessék, a 7. osztály tankönyvének megírására pedig egyenes megbízás útján egyik theol. akad. tanár kértessék fel. A tanári fizetési fokozatok eltörlése tárgyában az országos tanári egyesület részéről fölterjesztett indítványra nézve az a javaslat, hogy a véleményezés végett közöltessék a fentartó testülettel. A h.-m.-vásárhelyi gymnásiumban teljesített egészségügyi tanítás ügyében beadott felebbezésnek elutasítása véleményeztetik. Több rendbeli iskolai alapítványok létesítése örvendetes tudomásul vétetett. A m.-szigeteki jog-

akadémiai igazgatóság jelentésére nézve javasoltatik, hogy e jelentés nem az évi értesítő rendjén, hanem a félévenként külön írásban felterjesztendő munkálatban valósíttassék meg. Ugy a m.-zsigeti lyceum részére évi 2400 k. mint a n. váradai leányintézetből alakítandó tanítónőképző intézet részére az eddigi segélyen kívül kért s egy tanszék szükségletét fedezni hivatott segély ügyében az egyházkerületi pénzügyi bizottság véleménye kéretik ki. A tanítónőképzőintézeti rendtartás tervezete hozzászólás végett kiadatik a debreceni tanítónőképző intézet igazgató tanácsának. Több, kisebb jelentőségű ügy letárgyalása után két m.-turi tanárnak az ott keresztül vitt fizetési fokozatokba való beosztás ellen beadott felelőszavára elutasító javaslatot tesz a tanügyi bizottság. A gymnásiumi felügyelő jelentései tudomásvételre s az azokban foglalt indítványok elfogadásra ajánlatnak az egyházkerületi közgyűlésnek.

— **Főiskolai igazgatótanács.** November 5-én reggeli 9 órakor kezdte meg főiskolánk igazgatótanácsa az őszi egyházkerületi közgyűlés elé tartozó főiskolai ügyek tárgyalását s esti 7 órakor fejezte be tanácskozásait. A tárgyalás alá került ügydarabokat az illető albizottságok olyan gonddal készítettek elő, hogy a tanácskozás menete nem csak sehol fenn nem akadt, de a legnagyobb könnyűséggel lehetett ellátni a legfontosabb kérdéseket is. Ha vissza emlékezünk azokra az időkre, a midőn főiskolánk igazgató szervezete nélkülözötte e még mindig ifjunak mondható hatalmas tényezőt, csodálkozásunknak kell kifejezést adnunk a fellett, hogy hogyan lehetett csak annyi sikert s érni el, mint a mennyit elértünk? Különösen korszakalkotónak kell ismernünk e szervezetben, a nélkül, hogy a többiek munkáját távolról is kicsinyelni akarnók, a gazdasági kérdésekkel foglalkozó albizottság kitartó munkálkodását. Nincs a főiskolai gazdasági életnek az a mozzanata, mely e bizottság figyelmét kikerülné. Terjedelmes jelentése, ennek tárgyalása csaknem fele idejét foglalta el a mostani tanácskozásoknak. Az igazgatótanács megállapodásai s különböző javaslatai egész terjedelmükben az egyházkerületi közgyűlés elé fognak kerülni, a mikor bővebb alkalmunk lesz megismertetni azokat, esetleg foglalkozni azokkal. Most csak a lapunkban is közölt tárgysorozatra kívánunk vissza mutatni, melynek végig tekintése fogalmat nyújthat arról a fontos feladatról, melyet igazgatótanácsunk, fáradhatatlan elnökségének kitűnő vezetése mellett közmegegyezést keltő sikerrel megoldott. Isten áldása legyen igazgatótanácsunk munkálkodásán!

— **Az egyházkerület pénzügyi bizottságának ülése.** November hó 6. tartotta meg szokásos őszi tanácskozását gróf. Degenfeld József egyházkerületi főgondnok elnöklété alatt az egyházkerület pénzügyi bizottsága. A bizottsági tagok egynek kivételével mindnyájan megjelentek, a jegyzői s ezzel együtt az eladói teendőket Davidházy János esperes végezte. Főtárgy az egyházkerületi 1903. évi költségvetés volt, melynek minden tételét gondos megvizsgálás s beható tanácskozás után állapította meg a bizottság. Nem kis feladat volt az újabb meg újabb szükségletek részére fedezetről gondoskodni. Az elnöklő főgondnok ur ő méltósága a legapróbb részletre kiterjedő tárgyismerettel vezette át a tárgyaláson a bizottságot, s a több rendbeli iskolai segélyezések céljaira kielégítő fedezeti forrásokat mutatott fel. A most már husz csoportra oszlott egyes pénztári csoportok mindenike több-kevesebb fölösleggel rendelkező előirányzatot kapott, egyedül a vidéki gymnásiumi tanári nyugdíjintézet nem jön ki háztartásában

a jövedelemmel, a mi azonban e zárt intézetnél már az átvételkor így volt számításba véve.

— **Egyházmegyei tisztújítás az alsószabolcs-hajduvidéki egyházmegyében.** Nov. 3-án bontották fel a nevezett egyházmegye egyházközségeinek presbyteriumaitól benyújtott szavazatokat. Az eredmény a következő: esperes lett Zsigmond Sándor, az összes szavazatokat ő nyervén, hasonló eredménnyel lett egyházmegyei gondnok Lengyel Imre. Tanácsbírák lettek egyháziak: Soltész László, Szabó Lajos, Jakucs Sándor, Benkő Lajos; egy helyre a szavazatok megoszlása miatt újabb szavazás rendeltetett el Kiss Ferencz és Tóth Lajos között. Világi tanácsbírák: Puky Gyula, Rásó Gyula, Padrah Sándor, Somossy Béla; a szavazatok megoszlása miatt az 5-ik helyre újabb szavazás lesz ifj. Lengyel Imre és Csohán László között. Jegyzők lettek: Ilyés Endre, dr. Baltazar Dezső egyháziak, Fekete Sándor és dr. Nagy Gábor világiak.

— **A reformáció évfordulója.** A debreceni ev. reform. főiskola tanári kara a tanuló ifjúsággal egyesülten és a Hittanszaki Önképző Társulat, lélekemelő emlékünnepekkel ünnepelte meg a lelkiismereti szabadság fellángolásának 385. éves évfordulóját. Reggel 9 órakor harangzugás hívott bennünket a nagytemplomba, hol az ezrekre menő közönség előtt a 37. dics. eléneklése s a főiskolai cantus éneke után S. Szabó József főiskolai tanár mondott magas szárnyalású áhitatos imádságot. A cantus másodszeri éneke elhangzásával Dr. Erdős József tartotta meg a mindnyájunkat magával ragadó egyházi beszédet, melyet lapunk mult számában közöltünk is. Majd a tanítóképezdei énekkar éneke után a 179. dics. 10. versének eléneklésével távozott a nagy számú közönség. Templom után a gályarabok emlékoszlopánál erősítette az ifjúság egyházunk iránt való ernyedellen szeretetét emlékezően azokról, kik szenvedtek, nyomorogtak, de megálltak rendületlenül. A cantus éneke kezdte meg itt is az ünnepélyt, melynek elhangzása után az özv. Hegyiné alapítvány a kamataiból jutalmazott pályanyertes munkáját olvasta fel nagy lelkesedéssel Kun Szabó Gyula hittanhallgató. Az énekkar énekének befejeztével Ujlaky Miklós h.-h. megkoszoruzta az emlék oszlopot. Makay Kálmán h.-h. szaválata után a XC. zsolt. együttes éneklésével ért véget a szép emlékünnepe. Itt emlékezünk meg a Hittanszaki Önképző Társulat ama dicséretes törekvéséről is, melyet a Társulat a protestáns estélyek megvalósításával maga elé tűzött évi programjától. Ugyanis a H. Ö. T. egyhangu lelkesedéssel tette magáévá néhány héttel ezelőtt elnöke indítványára az eszmét, hogy t. i. a közöny eme rideg korszakában a kálvinista öntudat erősítése céljából a nagy közönség meghívásával kilépjen a nyilvánosság területére és havonta protestáns estélyeket rendezzen. Az első ilyen estély okt. 31. d. u. 5 órakor a főiskola disztermében folyt le a legválasztékosabb közönség előtt. Magasztos emlékünnepe, igen szép estély volt ez, méltó a főiskolához, méltó a szépért, nemesért lelkesülő ifjúsághoz s a vele együtt érző művelt közönséghez. Agg püspökünk, a tanárkarok jelenléte mellett a fényes közönséggel zsufolásig megtelt diszteremben a cantus éneke nyitotta meg az ünnepélyt, melynek elhangzása után Dr. Erdős József a H. Ö. T. felügyelő tanára méltatta fenkölt s később majd lapunkban közlendő beszédében a Társulat által megindított nagyszabású mozgalmat. 3. szám volt a cantus által előadva a XLVI. zsoltár. Ezután Harsányi Pál a H. Ö. T. elnöke mondott lendületes erős kálvinista szellemű emlékeztést, melyben a

reformatió megindulását mint az Isten szeretetének hatalmas megnyilatkozását fejtegette. Tóth Sándor h.-h. szép szavalata után a Portici néma nyitányát játszottak el hegedűn, Hajdu Miklós jh. fuvolán, Harsányi Pál esk.-fel. zongorán, Balogh István jh. A Kincses László szavalata elhangzásával a cantus zárta be a magasztos ünnepélyt. Jólesett a tanárkarnak látni a theologiai ifjuság emez életerős, tenni és alkotni akaró és képes kálvinista szellemű megnyilatkozását, mely felrázta és magával ragadta Debrecen városának ott nagy számmal megjelent művelt közönséget. Fényes biztosíték volt ez a következő protestáns estélyek jó sikerére. Csak előre!

— **Vettük a következő gyászjelentést.** Alulírottak mélyen szomorodott szívvvel tudatják ugy a maguk, valamint az összes rokonság nevében, hogy a szeretett férj, édesapa, nagyapa, sógor, illetve testvér és rokon **Thury János** ur gyáros, a kis és nagy arany érdemkereszt tulajdonosa, VI. ker. választmányi tag ez évi október hó 24. éjjel háromnegyed 11 órakor, életének 69. boldog házasságának 45. évében, rövid szenvedés után jobb életre szenderült. A megboldogult hült tetemei f. hó 26. délután 4 órakor fognak a gyászházban: VI. ker. Leh-l-utca 8. sz. alatt, az ág. evang. egyház szertartása szerint megáldatni és a kerepesi-uti temetőben örök nyugalomra helyeztetni. Budapest, 1902. okt. hó 25. Áldás és béke poraira! Thury Jánosné szül. Pozdech Ilona mint neje Thury Ferencz, Thury Ilona férj. dr. Magyar Nándorné. Thury János mint gyermekei. dr. Magyar Nándor, Thury Jánosné szül. Konecsny Ilona mint veje es menyje. Pilinszky Zsigmond, Jani, Géza, Tibor és Atilla, Thury Jani, Mátyás és Ilonka mint unokái. Thury Gábor, özv. Ammer Mihályné szül. Thuri Anna mint testvérei.

Thury János kit személyesen ismertünk egyike volt azoknak a tiszteletreméltó magyar iparosoknak. kik példányképpül szolgálhatnak arra, hogy becsületes munka, kitartó szorgalom és szilárd jellem által miképpen emelkedhetik magasra és anyagi jólétre az is, a ki milliókat nem örököl. Házánál személyesen is megfordulván, ismertük az ő életelveits mondhatjuk, hogy benne a magyar iparos osztály sokat vesztett. Hisszük azonban, hogy **Ferencz** fia, ki az elhunyt apának már régóta üzlettársa volt, a nagyapa által megalapított üzlet továbbra is magas niveauun fogja tartani.

T a r t a l o m j e g y z é k: Két beszéd. Eröss Lajos. — Gondolatok egyházi törvényeink felett a közelgő zsinat alkalából. Nagy István. — Közéletünk: A debreceni ev. ref. kollegiumi természetbeli tanári lakások története. Referens. — Templomszentelés és egyházmegyei közgyűlés Temesváron. Fekete Gyula. — Irodalom. — Külföld: Képek az ausztriai evangéliumi mozgalomról. Veress István. — Különfélek.

Felelős szerkesztő: **ERÖSS LAJOS.**

Pályásat,

Káplánt keresek, kinek fizetése tisztességes ellátás mosás nélkül, 600 kor. készpénz, mely havi részletekben fog kiadatni.

Kötelessége minden második héten a templomi szolgálat végzése, esetleg az egyházi jegyzőség és a Confirmatioi oktatás. Az állás azonnal elfoglalható.

Turkeve, 1902. nov. 3.

id. Harsányi Sándor
ref. lelkész.

Az őszi és téli-idény alkalmából

Ruháinkat

NEUMANN M.

cs. és kir. udvari szállító

férfi fiu és gyermek ruha áruházában szerezzük be.

Legmegbízhatóbb bevásárlási forrás

Debreczen, Főtér, a magy. kir. postával szemben.

Alapított 1845-ben.